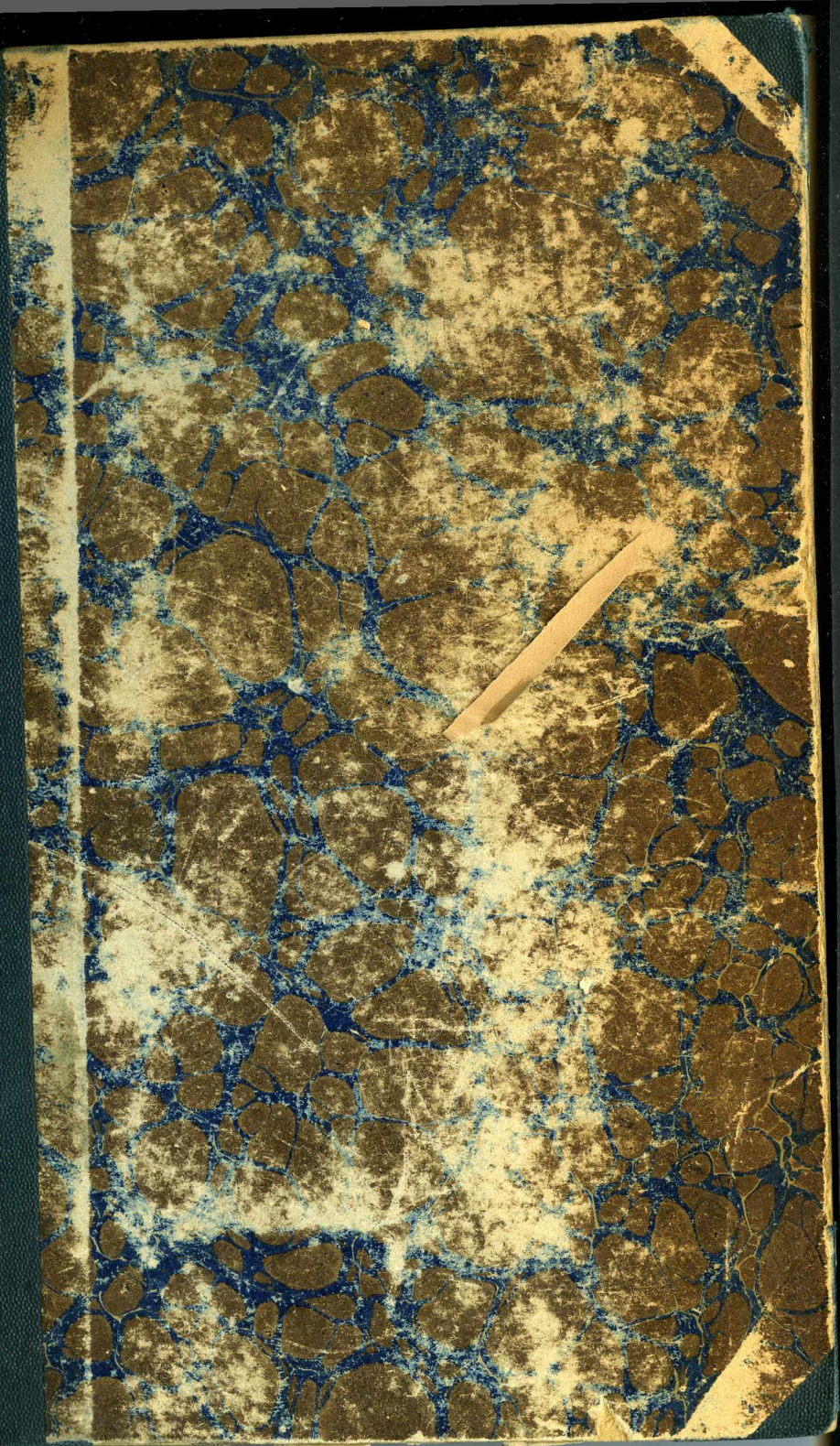

Politikai
röpiratok.

156.

40x
156
1388

A

PÁPASÁG ÉRDEMEI

a

társadalmi világrend, tudomány, irodalom és hazánk körül

a

pápaság tizennyolczszázados főállásának Romában
1867-ki június 29-kén

tartott emlékünnepele alkalmából.

Szerkesztette

Karesu Antal Arzén,

sz. Ferenczrendi áldozár, hitszónok és házfőnöki helyettes V á c z o n.

4.

PEST, 1867.

Nyom. Bartalits Imrénél. (Lipót-utca 5. sz.)

410

PÁPÁSAG ÉRDEMEI

társadalmi világrand, tudomány, irodalom és hazánk körüli

pápai, tiszteletbeli, szociális, köztudományi, köztudományi

1867. évi június 29. napján

terjedt emlékeztetővel alkalmával.

szociális

Károlyi Antal Ársén

Magyarországi köztudományi, szociális és irodalmi egyesület, V. sz. sz.

PEST, 1867

(Azon általános kiadás, Budapest, 1867. évi)

A

PÁPASÁG ÉRDEMEI

a

TÁRSADALMI VILÁGREND, TUDOMÁNY, IRODALOM
ÉS HAZÁNK KÖBÜL

a

pápaság tizennyolczszázados főállásának Romában
1867-ki junius 29-én tartott

emlékünnepele alkalmából.

Szerkesztette

Karcsu Antal Arzen,

sz. Ferenczrendi áldozár, hitszónok és házfőnöki helyettes Váczon.

PEST, 1867.

Nyom. Bartalits Imrénél. (Lipót-utca 5. sz.)

PÁPÁZSÁG ÉRDEMEI

Benefacta non sunt revelanda,
nisi eogat necessitas.

S. Chrysost. hom. 27.
in Genes.

1867-ki június 23-án tartott
pápai szentatyai közgyűlésnek emlékirata

emlékirat a pápai szentatyai közgyűlésnek

KARCSNYI FERENCZ
DE BALLAGI GEZA.

PEST, 1867.

Printed and Published by J. Neumann, Neudorf, (Opp. v. 18.)

Majer Károly

barátomnak.

Kedves barátom! Midőn a minap kedves falusi magányodban meglátogattalak, sajnálkozva említéd, hogy világi állásodból kifolyó kötelességeid miatt személyesen nem vehetsz részt a folyó évi június 29-én Romában tartandott nagy ünnepélyen, a mikor is sz. Péter vértanúságának tizennyolez századik évfordulóját hálás kegyelettel ünnepli a katolikus világ. Igen, fájjalva hozád fel, hogy ez alkalommal nem fejezheted ki hódolatodat e szent-szék iránt, mely tuléli a forradalmakat, s egyedül áll fön minden korban, s ama mérhetlen erkölesi erő és lelki hatalom iránt, melyet a sz. Péter sirján térdelő szent Aggastyán, e jobb kor- és sorsra érdemes egyházfő képvisel!

Mélyen meghatva a kereszténység s annak dicső fejedelme iránt táplált nemes érzelmeid, szivbeli hódolatod által, melyhez önmagam is nemcsak kötelességszerűleg, de szivem mélyéből s a legbensőbb meggyőződésből csatlakozom, legott e nyilatkozatot hallva föltettem magamban, hogy lelkünk ezen hódolatának az elrepülő szavaknál maradandóbb emléket fogok szentelni.

E szerény dolgozat eme föltett szándékom végrehajtása és eredménye, mely mintegy dióhéjba szoritva akarja megismertetni a római szent szék halhatatlan érdemeit, s felmutatni azon dicsőségtől ragyogó érdem-koronát, melynek fénye több mint másfél ezredéven át folyton sugárzik a történelemben, s mely fényes érdemeket nemcsak a hí katolikusok tisztelik mély hódolattal, hanem hirneves protestáns történészek is, ugymint: *Luden, Raumer, Müller, Herder, Maculay*, hálás kegyelettel ismerik meg, a kik a pápaság fölséges intézményét az emberiségre nézve az Isten nagy áldásaul tekintik.

Eme csekély s szerény művem megjelenésének egyik főindoka tehát az, hogy a római szent-szék iránti legnőlyebb tiszteletünket és öntudatos hódolatunkat mások épülésére, kezemben a történelemmel, épen ama szent ünne-

pély alkalmából indokoljam, mely az apostolok s az egyház fejedelme frónja megalapításának tizennyolcz-századik évfordulóján a kereszténység fővárosában, Romában, junius 29-én tartatott.

A másik általánosabb indok pedig az, mely szerint nemcsak kötelességem erejénél, de történetbölcészeti tanulmányaimnál fogva is, benső meggyőződéssel osztva fenkölt nézeteidet az eszményi szépségről, a keresztény intézményekről, s azok szegletkövéről, a szent-székéről, egyszersmind osztom igazságszerető lelked bánatát is a miatt, hogy ép a jelenkor, mely oly büszke felvilágosodására, még vagy nem eléggé felvilágosult, vagy pedig nem eléggé jóakaratu és igazságos, hogy beismerje a roppant érdemeket, melyeket sz. Péter utódai tizennyolcz századon át, mint *a szabadság védelmezői, a rabszolgaság eltörlői, Európa függetlenségének több ízben megmentői, a tudományok és művészetek lelkes pártolói s előmozdítói, az ártatlanul üldözötteknek a zsarnokság ellenében védői, az egyenetlenkedő fejedelmek közt a népek javára közbenjárók és békebirák, az igazi polgárisultság terjesztői, a hit tisztaságának s az erkölcsiségnek leghibebb őrei, magyar hazánk jótévői, a szegények, özvegyek, árvák folytonos gyámolói s minden jónak hatalmas pártolói fölhalmoztak s ezáltal Jézus Krisztus egyházát megdicsőítették.*

Jogérzetünknek s igazságszeretetünknek, mely oly élénken s méltán szenved jelenkorunknak a szent-szék iránti példátlan hálátlansága, napi renden levő közönye és balitéletei miatt, — nem különben a történelmi igazság, s az igaz ügy minden barátjának, a történelem tanubizonyságaira támaszkodva, közvetve, tőlem telhető erkölcsi elégtelt akartam szolgáltatni azáltal, hogy midőn a pápák érdemeit röviden elősorolom s feltüntetem, egyszersmind a jelenkorban elterjedt gyászos balitéleteket s igazságtalan elfogultságot megczáfolom.

E kettős indoknál fogva vedd szivesen, fogadd kegyesen e csekély dolgozatot, melynek megjelenése irántadi igaz baráti szeretetemnek, tiszteletemnek és *hálámnak* örök záloga.

Vácson, 1867. jun. 15.

a szerző.

A mondattól a kereszt színtörvények megalkotásával a kö-
vetkező három lehozást tesszük :
Első or és mindenképp a pápák megföldesülését azon alap-
gondolattal kell ragaszkodnunk, hogy a hit és ezzel összeköttetésben
lévő erkölcsiség ügyében ugyan az Isten lelke szól a pápák által, de
azok egyéniségük és szerényükre nézve emberek maradtak. Ez
mégben végre ugyan elég világos, de azért mindazoknak jól meg-
 kell jegyezni, kik a pápák munkáját és életét illetők tárgyává
tánnak : mert különböző kétségkívül ama veszedélynek teszik ki

A pápaság érdemei a társadalmi világrend körül.

1.

Midőn a pápaság e téren működését és fényes érdemeit kiemelni akarjuk, nem szabad felednünk, hogy a pápaság Isten műve, mely az Isten akarata folytán emberek által s ezekért vitetik. Krisztus ígérete szerint ugyan a Szentlélek szól az apostolfejedelem és utódai szája által, de azért ezek nem szünek meg idő- és térben emberek lenni. Mindenesetre ugyan a pápaság, a mennyiben az egyház egyetemes és látható fejének létét és tekintélyét illeti, a katholicusoktól, irott és hagyományos legjobb források szerint, mint isteni intézmény tekintetik és becsültetik (mondja a tudós Kastner ezen iratában : „A pápaság áldásteljes működése“), — de a pápaság terheit nem földfölötti lények, hanem emberek szokták viselni, az nem az angyalok között szerepel, hanem a föld az ő műköre, melyen annyi sok rövidlátó, roszakaratu és gonoszindulatu ember létezik és oly sok akadály vettetik ellenséges érzettel az Isten hatalma, bölcsesége és jósága elé. A pápaság, majd a kor esztelensége, divatos betegségei által feltartóztatva, majd a világ és pokol dühös hatalma által ostromoltatva, ily gyászos körülmények közt, nem volt képes a benne rejlő áldásért teljes mérv- s egész fölségében feltüntetni. Ha a földmives még oly szorgalmas, munkás és ügyes is, mégsem áll hatalmában a viharnek, jégesőnek, felhőszakadásnak, a szerfölötti nedvesség- s hidegnek ellenállni és így a rosz termést meggátolni ; és a bő aratás áldása minden törekvése és ügyessége mellett is nem fekszik az ő kezeiben. E tekintetben vágyaink és állitmányaink vi-
torlátit nem kell oly igen és nagyra kifizitenünk.

A mondottakból a keresett zsinórmérték megalapításaul a következő három lehozást teszszük :

Először és mindenekelőtt a pápák megítélésénél azon alapgondolathoz kell ragaszkodnunk, hogy a hit és ezzel összeköttetésben levő erkölcsiség ügyében ugyan az Isten lelke szól a pápák által, de azok egyéniségök- és személyökre nézve emberek maradnak. Ez magában véve ugyan elég világos, de azért mindazoknak jól meg kell jegyezni, kik a pápák működését és életét ítéletök tárgyává tenni akarják; mert különben kétségkívül ama veszélynek teszik ki magukat, hogy ítéleteikben nemcsak a keresztényi, hanem az emberi méltányosság ellen is vétének. Midőn a boldogtalan Jozefinismus korában az apostoli szék ellen ezen czim alatt: „Mi a pápa?“ (az ismeretes Eybel udvari tanácsostól) egy izgató irat jelent meg, egy alapos tudományú író arra így felelt meg: „A pápa mindenekelőtt ember.“ Mit tesz ez? Azt, hogy a pápának megvan ugyan az isteni intézmény szerint az ő legfőbb méltósága, de ez nem zárja ki az emberi gyarlóságot. Hogy a pápák emberek, azok voltak és azok lesznek is, ezen nem változtathatunk; és vádolhatjuk-e az istenembert, vethetünk szemére tudatlanságot, hogy az ő egyházának kormányrudját nem valami felsőbb lényre bízta, hanem gyöngé és gyarló földi ember kezeibe adta.

Aztán másodsor, ha az ember nem akar az ő ítéleteiben egyoldalú és igazságtalan lenni, a pápákat csak ama kor nézetei, eszméi és viszonyai szerint kell tetteikben megítélni, a melyben ők valaha éltek. Ha ezt nem teszszük, ha az egyház fejeinek működését jelen korunk szemüvegén át tekintjük, ugy nem a pápák, hanem mi vagyunk az okai, ha az ő dicső működésök nagyságát és tündöklő érdemeit félreismerjük. „Ha mi, mondja a derék Müller, az ő főkép történelmi tanulmányai fölötti leveleiben, a történelmet a legjobb kútfőkből tanulmányozzuk, ha magunkat minden kor szellemébe behelyezni tanuljuk, ugy nem fogjuk az egyház kormány szervezetét oly feketének találni, mint ez eddig történt; és bizonyára több esemény, mely nekünk most oly feltűnőnek tetszik, ama korban és helyen, a midőn és a hol történt, elegendő kimentését fogja találni.“

E tekintetben különösen tekintetbe kell venni, hogy idő folytán a pápa egyházfői méltóságához még két más méltóság járult, melyek épen nem tartoznak a pápaság lényéhez, de

annak cselekvésmódjára nem voltak befolyás nélkül; ez a római független fejedelemnek méltósága és egy népjogi főnöké, melyek a pápára ruháztattak a középkorban.

Vége h a r m a d s z o r nem szabad felednünk, hogy valamint a keresztényelem csak lassankint terjedett el, és csak így karolta át az egész emberi nemet, épen úgy a pápaság csak kicsinyenkint kezdett egyetemes működésében nyilatkozni, és csak lassankint léphetett fel az egész emberiségre áldásthozólag.

Az üldözések és számkivetések első korszakában örvendhetett az egyház, ha a földalatti rejt helyeken (katakombákban) a világtól elrejtett életét tengethette; ezen üregekben aztán szó sem lehetett templomok építése, vagy az egyháznak külreható működéséről. A katakombákból Péter és utódainak utja egyenes vonalon a keresztre, máglyára, vagyis a vesztőhelyre vezetett. Csak midőn a keresztényelem fája a vérkereszttség által mély gyökereket vert az emberiség szívében, foglalkozhatott annak főpásztora is az egész emberiséggel. „Ha nem akarjuk a magot a gyümölcsessel összezavarni, mondja K a s t n e r idézett jeles művében, úgy nem csodálkozhatunk azon, ha úgy találjuk a történelemben, hogy a pápaság működése csak csekély, fel nem tűnő kezdetekben nyilvánult, és csak több század mulva, miután a keresztényelem mindig nagyobb és nagyobb téreken lőn uralkodóvá, mutatta ki hatalmas erélyét és egyetemes nagyságát.“

Kezdetben, mint tudjuk, minden csekélynek és láthatatlannak tetszik közönségesen, míg léte megszilárdul és erősséget sajátit magának. A keresztények üldöztetésének és ama szétszórásnak századaiban, melyekben az egyház eleinte volt, természetesen annak feje is, a pápa, a legszomorubb helyzet által korlátoltatott működésében, az elrejtőzés homályába lévén kénytelen magát burkolni.“ — „A nyugtalan emberiség nem kívánhatja, mint D e m a i s t r e magát kifejezi, hogy az Istenembernek szavaiból azonnal a pápa hármaskorónája és az apostoli szék egész nagyságában előlépjön. A kinyilatkoztató istenség egészen más utakat szokott használni.

Még a természetben is annak, mi huzamos élettartamra van rendeltetve, közönségesen aránylag hosszú idő engedtetik az ő növekedése- és erői kifejllesztésére. És így nem lehet az nekünk feltűnő, sőt inkább egy magasabb bölcseségnek tervét kell nekünk ab-

ban megismerni, hogy az egyháznak s ezzel bensőleg összekötött Jézus Krisztus helytartóságának, melynek élettartama és működése egész a világ végeig van kiszabva, nem csekélyebb és rövidebb időre volt szüksége, mint századok sorára, míg teljes nagyságában nyilván fel- és előléphetett. „A mennyek országa, mondja az Üdvözítő, hasonló a mustármaghoz.“ De ennek, ha elvettetik, előbb csirázni, lassankint kihajtani és növekedni kell, míg végre virágzó fává lesz. Az Isten igéje mag, s egy ilyen mag volt az Urnak ezen mondata is: „Neked adom a mennyország kulcsait. Legeltesd juhaimat és bárányaimat. Erősítsd meg testvéreidet.“ Elvettetvén az Urnak ezen igéje, csirázni, gyökerezni, csendesen és lassankint felnőnie kelle, és csak így mutatkozhatott később a teljesen kiképződött fa az ő virágkoronája- és árnyas lombjaival. Az a történelem és a természet menete, ez meg a keresztény egyház menete és történelme.“

Az ép most kifejtett eszmékben birjuk ama zsinórmértéket, melyet használva helyesen ítélhetünk a pápaság működéséről; igen, csak is ezen mértékhez kell alkalmazni magunkat, ha az egyház egyetemes fejeinek érdemei fölött igaz és méltányos ítéletet akarunk tenni; minden egyéb mérték helytelen önmagában és hamis következtetésre vezet. Ezen értelemben akarjuk itt a pápának érdemeit és az emberiség társadalmi javát tekinteni, és rövid vonásokban feltüntetni megkísérteni.

2.

Tekintély nélkül nincs rend, rend nélkül meg nincs, nem lehet társadalmi élet. Ha az emberek társadalmilag egymással s egymás mellett élni akarnak, úgy kell, hogy az ő lelkök és szivök az Isten tekintélyébeni hittől áthatva legyen, és ezen hitnek ckevten magában kell foglalni az egyházi és világi felsőség iránti tiszteletet is, mint a melyek az Istennek hatalomvivői. A hol a tekintélynek ezen erkölcsi alapon nyugvó elve hiányzik, vagy uralma hanyatlásnak indult, ott csak durva önkény és fejetlenség létezhetik, de társadalmi rend soha; ezen elv nélkül az előljárók és alattvalók a gyűlölet és félelem folytonos harcát küzdi egymás közt; majd a lázadás vihara tör ki az előljárók ellen, majd meg ezek vaskarjai verik bilincsekbe az alattvalókat; de sem az előljárók önkénye, sem alattvalóik fejet-

lensége nem képes az emberi társadalom jólétét megalapítani és előmozdítani. A társadalmi jó rendet csak a tekintélynek vallási alapokon nyugvó elve tudja elérni.

Ezen elvnek legfőbb tanítója és végrehajtója pedig a pápa. Ő az, ki a fejedelmeknek ép úgy, mint az egész világ népeinek a keresztényelem nagy, de fájdalom! korunkban kevésre becsült, társadalmi dogmáját hirdeti folyton:

„Minden lélek engedelmeskedjék a felsőbb hatalmasságoknak; mert nincs hatalmasság, hanem csak Istentől, a melyek pedig vannak, az Istentől rendeltettek.

A ki tehát ellene áll a hatalmasságnak, Isten rendelkezésének áll ellene; az ellenszegülők pedig maguknak szereznek kárhozatot.

Mert a fejedelmek nem a jót cselekvőnek, hanem a gonoszoknak vannak félelmére. Akarsz-e tehát nem félni a hatalmasságtól? cselekedjél jót, és dicséretet nyersz attól;

mert Isten szolgálja ő a te javadra. Ha gonoszt cselekszel, félj; mert nem ok nélkül hordozza a fegyvert; mivel Isten szolgálja, hogy boszút álljon büntetéssel azon, ki gonoszt cselekszik.

Annak okáért szükség, hogy engedelmeskedjete, nemcsak a büntetés miatt, hanem a lelkiismeretért is.

Mert azért adtok adót is, mivel ők Isten szolgálói, kik ugyan ezért szolgálnak.

Adjátok meg tehát mindennek, a mivel tartoztok: a kinek adóval, adót; a kinek vámmal, vámot; a kinek félelemmel, félelmet; a kinek tisztelettel, tiszteletet.

Senkinek semmivel ne tartozzatok, hanem csak egymást szeressétek; mert a ki felebarátját szereti, a törvényt betöltötte.

Mert: Ne paráználkodjál, ne ölj, ne orozz, hamis tanuságot ne szólj, ne kívánd a másét... és a mi egyéb parancsolat vagyon, mindezt igében foglaltatik: Szeressed felebarátodat, mint tennen magadat.

A felebaráti szeretet gonoszt nem cselekszik; a törvény teljesítése tehát a szeretet.“ (Rom. 13, 1–11.)

Igy hangzika keresztényelem társadalmi kódexe;

e tant a pápák minden századon át hirdették és értésére adták a hívő emberiségnek. Már az első pápa, sz. Péter, írta (I. 2, 13—17.) a pontusi, galáthiai, cappadociai, ázsiai és bythiniai keresztényeknek: „Féljétek az Istent, a királyt tiszteljétek, az atyafiságot szeressétek, becsüljétek mindenkit. Engedelmesek legyetek Istenért minden emberi teremtménynek, akár a királyért mint legfelsőbbnek, akár a helytartóknak, mint általa küldötteknek a gonosztevők büntetésére, a jóknak pedig dicséretére; mert ez az Isten akaratja.“ Így irt a mostani jobb sors- és korra érdemes pápa IX. Pius is 1849. ki december 8-án Porticiban az olaszthoni érsekek- és püspökökhez menesztett körlevelében, majd tizenkilencz század mulva is visszhangoztatván az első pápának hasonló szavait.

A rendnek ezen dogmáját pedig nemcsak hangsúlyozva hirdették a pápák a nagyoknak úgy, mint az alacsony sorsuaknak, a hatalmasoknak, mint a gyöngéeknek folyton, hanem az már a pápaságban kinyomatát és végrehajtóját találja. Ama hármaskorona szentnektartásában, mely a pápának fején nyugszik, rejlik egyszersmind azon koronák szentnektartása biztosítéka is, melyek e föld fejedelmének fejét díszítik. Ha a pápa az Isten hatalomviselője a lelki dolgokban, úgy a fejedelmek Isten küldöttei a világi ügyekre nézve. Azért kívánták a régi császárok és királyok a pápa általi felkenést és koronázást, hogy ezáltal jogaruknak magasabb tekintélyt és felavatást kölcsönözzenek; és a hívő népek boldogoknak érezték magukat, ha az ő uralkodóik nemcsak az „Isten kegyelméből“ nevezték magukat, hanem aszerint cselekedtek is. Ily módon a pápák nemcsak az erkölcsi alapokon nyugvó tekintélynek, hanem ezáltal egyszersmind az emberek közti társadalmi rendnek is föntartóiu tekintendők.

A derék Müller János ezen igazságot a történelem mezején megismerte, és épen nem habozott a pápákat ismételve is „a társadalmi rend védőinek s őtalmazói“-nak jelenteni ki. Hasonló tanuságot tesznek a pápaság mellett Luden és Raumer protestáns történetbuvárok is, kiknek elseje (Luden: Allgem. Geschichte. II. 282. ff.) nyiltan megvallja: „hogy az emberek társadalmi élete csak a pápai Hierarchia által mentetett meg a dur-

vaság-, vadságtól és törvényteleniségtől“, míg a másik határozottan így szól (Raumer : Geschichte der Hohenstaufen III. 52, 67. ff.) : „Egy felsőbb kinyilatkoztatás új világa által megvilágosítva, nevelte a pápai szék a világot, és azt az elhamarkodó ujitások- és vakmerő felforgatásoktól komoly s alapos idegenkedés által ismét megmentette. Az egyházi és világi összeköttetések minden foka által eszközlék ezt a pápák, rettentve, hol erre volt szükség, de gyakran ép. oly türelmes mérséklettel és szives vigasztalással.“ Ezen híres protestáns történetbuvárok iméz ítéletével összhangzólag nyilatkozik egy korunk jeles katolikus hittudósa is : „A társadalmi rend alaperőssége a kormányok tekintélye; melyről pedig azt állítom, hogy az a pápák fíradalmi által tartatott fön és erősített meg. Igen, ők minden időkben egész tekintélyökkel érvényre emelni tudták azon apostoli tant, hogy minden hatalom az Istentől jó. Ezen tan után minden törvényes hatalmasság mint tiszteletre méltó és egyszersmint félelmetes tünik fel, mert a földön az isteni igazságosságot képviseli a jók jutalmára és a gonoszok büntetésére. Ez pedig mindig a pápák tana volt, mint ezt egy VII. Gergely, III. Incze és VIII. Bonifác levelei meg kíváltságai is bizonyítják.“ (Katholische Annalen I. 47.)

„A pápaság kezdet óta, mondja Kastner, a társadalmi rend fíntartásának fíoszlopa volt és annak kell is mindenkor lennie. Mint isteni intézmény és az egyedül igaz, apostoloktól származó dogmák és társadalmi rend hí öre, az apostoli szék a társadalmi világrendben igen nagy jelentőségü. Mint Isten rendelete és felsőbb intézmény, mint a tekintélyek közt első és legméltóbb, áll a pápaság az események birodalmában, és az ő hierarchiájának rangfokaiban és minden keresztények egy látható fő atyai méltósága alatti gyermeki alárendeltségében nemcsak az egybegyíjtő, fíntartó és öszpontosító egység örvendetes tekintetét képezi, hanem oly mintaképet is, melyhez népek és fejedelmek szabhatják magukat és kell is, hogy ezt tegyék; tehát a fogalmak és politikai vélemények terén jótékonyan kell a pápaságnak gyakorolni befolyását és üdvös visszahatást eszközölni. Egy fílséges papkirály, Krisztusnak helyettese nem hiában rendeltetett a gondviseléstől a keresztény világ- és Európában; az ő léte csak magában véve is már oktatás és felhívás, hogy azokat tiszteljük, nekik engedelmeskedjünk, kiket Isten, az ég és föld királya, előljárókul

rendelt, mint a szentírásban mondatik: „Tiszteljétek, kit tisztelet illet! Adjátok meg a császárnak, mi a császáré, és Istennek, a mi az Istené! Mindenki alávetve legyen a felsőbb hatalmasságnak! Nézzétek, népek! a tisztes főpapot Romában, és tekintsetek, vegyétek szívetekre, mit Isten és az ő egyszülött fia, az Ur Jézus, akar, hogy a felsőbb hatalmasságok iránt teljesítsetek, amint kívánja, hogy azokat tekintsetek és tiszteljétek! A pápa Isten helyettese és hatalomviselője a lelkiek terén, magától az Istentől közvetlenül rendeltetett, minék okmánya a keresztény lélekbirodalomban az evangelium. De a király is az Istentől rendeltetett, azonban csak inkább közvetve és a földi s testi dolgokra nézve; ő is Isten szolgája és meghatalmazottja. Azért legyen az ő személye is tiszteletre méltó, sérthetlen és szent. — Így magyarázza és hirdeti a pápaság a keresztényeknek századról századra a társadalmi rendet.“

3.
 VIII. Oly emberek, kiknek szemek az előítéletek miatt zavarosak, és a kiknek tekintetök a mindennapi élet szük köréből kiemelkedni nem tud, gyakran a pápákban a szabadság elleneit akarják látni; de a ki ép és egészséges szemekkel néz a népek életébe és a ki az emberiség történelmét figyelmes tekintettel követi, az kénytelen a pápákban az igazi szabadság erélyes őreit és védnökeit tisztelni.

A szabadság érdekében tett fölépés elvitázhatlanul a rabszolgaság eltörlése által történt. De kivitte oly fáradszalmal ezen hosszú s sulyos harczt az emberiség felszabadítására ama keserves iga alól? Senki más, mint a pápák. Ama gyalázatteljes viszony, a melynél fogva az ember nem mint önálló lény, hanem csak mint valami dolog tekintetett, s melynek folytán az ember, Istennek képmása, ki halhatatlan lélekkel bir, valami áruczikként eladott s megvétetett; igen, ezen lealacsonyító viszony homlokegyenest ellenkezett Krisztus tanítványával, a ki minden embert, mint ugyanazon mennyei Atyának gyermekeit és eszerint testvéreket karol. Azért a pápának, Krisztus helytartójának és az emberiség atyjának, leginkább szívéen kelle feküdni, hogy ezen emberiség-gyalázó undok viszonyt eltörölje és az emberben az Isten képmásának igaz méltóságát helyreállítsa. Ezt meg is tették a pápák folytonos ügybuzgal-

mukkal. Ugyanis nem találunk oly századot, melyben az apostoli szék az emberiség felszabadítására bullákat nem bocsátott volna ki; először eszélyes tapintattal a rabszolgaság bilincseit tágítani kísérte meg s aztán széttörni; majd kérelmek és könyvekkel törekedett a rabigán könnyíteni, majd fenyegetések s egyházi büntetésekhez fordult az elnyomók ellen, majd a rabszolgatartóktól megvonta az egyházi kegyszereket és áldásokat, majd meg kiközösítés alá vette a rabszolgakereskedőket s kitzasztotta őket az egyház közöségéből: szóval, a pápai szék a századok folyamában mi eszközt se hagyott megkisértés nélkül a pogány hajdankortól egész a legujabb időkig, hogy a rabszolgaság bilincseit megtörje, s a széttört békókat az emberiség nyakától távoltartsa.

Igy I. G e r g e l y (590—604.) a rabszolga-állapotban születettnek is feladta a pápi rendet, és így erőszakosan szétszúzta azon előítéletet, mely időkig ezen boldogtalan osztályt terhelte; III. G e r g e l y (731—741.) és Z a c h a r i á s (741—752.) kegyesen gondoskodtak a szabadonbocsátottak védelméről, IX. G e r g e l y (1217—1241.) és IV. S á n d o r (1254—1261.) a rabszolgák elbocsátását azáltal törekedtek elérni, hogy ezen cselekvényt az isteni irgalom megnyerésére a legjobb tettnek tüntették fel. IV. J á n o s (640—642.), ki rövid ideig ült az apostoli széken, minden pénzt, a mit csak összegyűjthetett, Dalmáthonba küldött, hogy a slávok által elfogott és rabszolgaságba döntött keresztények kiváltassanak. III. I n c z e (1198—1216.) egy rendet alapított oly hivatással, hogy az a keresztény rabszolgákat kiváltsa, a mely is rövid idő alatt több mint 30,000 embernek adta vissza szabadságát. II. P i u s (1458—1464.), VI. S á n d o r (1492—1503.) és az újabb korban XVI. G e r g e l y (1831—1846.) buzdították a fejedelmeket, hogy a rabszolgakereskedők ellen lépjenek fel s azok hajóit a tengeren üldözik stb.

Szóval, mire a hajdankor nagy bölesei nem gondoltak, mire az oly műveltnék kürtölt Görögthon és Roma államférfiai nem törekedtek, mit a pogányság nagy világbirodalmának hatalmas uralkodói nem tehettek, azt a keresztény egyház pápai fegyverek, hatalom, felforgatás, lázadás, jogsértés és vérontás nélkül csupán a szeretetteljes oktatás útján kivítették: ők legyőzték a rabszolgaságot, és az emberiség nagyobb részének a legdrágább kincsét, a személyes sza-

badságot, megszerezték. Hallgassuk csak e fölött R o h n a k tanúskodását és illetőleg gyönyörű bizonyosságát:

„Krisztus előtt az emberek háromnegyed része a legkeményebb s leglealacsonyítóbb szolgaság igája alatt nyögött, melyben még életét sem mondhatta magáénak. Ennek bebizonyítására elég az akkori idők magasztalt szabad államaira tekinteni. A t h é n 60,000 lakója közt 40,000 rabszolgát számlált; R o m á n a k , midőn köztársiságának legfőbb pontján állott, csak 2000 szabad embere volt 1,200,000 lakói közt, s csak ezen 2000 birhatott tulajdont (qui rem habeant. Cic.) A keresztény religio pedig mindjárt első felléptekor tanította, hogy az Isten előtt a szabad és rabszolga közt nincs különbség, hogy valamint az emberek mindnyájan közös eredetűek, ugy közös céljok és rendeltetésök van; minthogy valamennyien egyetemben Krisztus lelki testének tagjai és a mennyi Atyának gyermekei, hogy az Ur Jézus, az Atyának egyszülött fia, a rabszolgák legutolsójaért is ontotta véré, a ki egykor az urat és szolgát az irgalom és felebaráti szeretet tettei szerint fogja megítélni. Ezen valóban emberbaráti tan, melynek legfőbb hirdetője a pápa vala, gondolkodást és érzetet ébresztett, igen, oly gondolatokat szült, a melyekre a pogánykor bölcsei az ő mély és felséges eszmegazdagságuknál és értelmöknél fogva sem voltak képesek emelkedni. Eme tan egyrészt enyhítette a szomorúak szenvedését, midőn az emberek által lealacsonyítottakat az Isten gyermekeiül hirdette, másrészt meglágyította a szorongatók szívét, megalázta kevélységöket, tanította őket ugy becsülni és szeretni embertársaikat, hogy ama vasbékókat, melyekkel azokat fogva tartották, lassankint széttörjék. Így a népek minden erőszakos s gonosz lázongás nélkül szabadságra jutottak, melyet most élveznek, anélkül, hogy ama szabadságért fáradozó és kivívó pápák iránti köteles hála-ról valamit tudniakarnának! Az emberiség ezen megszabadítását pedig nem az elvont (abstract) keresztényelemnek kell tulajdonítani. Egy tanrendszer soha sem eredményezett hasonló hatást: hogy az életre hasson, élő lénynyé kell a tannak csontosulni, illőleg megtestesülni; a keresztényelem pedig, mely az emberiséget a rabszolgától megmentette, a pápaság.“ (Kathol. Annalen I. 52.)

Miután a pápák ily módon az emberi társadalom szabadságának alapját megvetették, ennek más módoni kifejléséről is gondoskodtak. Ez azáltal is történt, hogy a pápák egy államformának sem tu-

lajdonítottak kizárólagos elsőbbséget, hanem e tekintetben a hivekre hagyták, miszerint teljes szabadsággal működjenek törvényes kifejlődésök érdekében. „A pápa, mondja a tudós B a l m e s, ép úgy fiának ismeri azon katolikusokat, kik az amerikai gyűlés padjain ülnek, mint azon alattvalókat, kik valamely monarchiának mély alárendeltsége s parancsa alatt élnek. A kath. tan, melynek a pápa legfőbb hirdetője, e tekintetben nem ismer dogmát, ez vagy azon kormányformának előnyéről nem szól; sokkal bölcsebb, sem mint egy ily térre lépne le. Mennyből származásánál fogva mint a napvilág minden tárgyra kiterjed, megvilágít, megmelegít mindent és mégis játékos világosságát el nem veszi s soha el nem halványul fénye. Az ő rendeltetése, az embert menybe vezetni, neki az örök igazságokat megmutatni s minden ügyeiben tanácsot adni; a mi pedig bizonyos politikai nézetek- s intézményeket illeti, teljesen szabadságukra hagyja őket s megelégszik azzal, hogy itt is az erkölcsiség alapelveit emlékeztetőkbe hozza és inti, hogy a religio parancsait soha át ne hágják, és egy gyöngéd anyaként így szól hozzájuk: „Amennyiben te a szent tanoktól el nem térsz, tégy amint legjobbnak látod“ (Protestantismus und Katholicismus stb. III. B. 61. fej.) Ez a pápaság cselekvésmódja politikai tekintetben.

Igy látjuk aztán egyrészt a középkor első köztársaságait egészen a pápa közelében mintegy az apostoli szék lábánál keletkezni, valamint másrészt, hogy a szentatya mindig kész a császárok- és királyokat ezen szózattal áldani meg: „Gondold meg, hogy valamint te alattvalóid fölött, úgy áll fölötted az Isten; gondold meg, hogy minden királyok közt első az, kinek trónja a mennyekben van.“ (Sz. Ján. Jelen.)

A szabadság föntartásáról úgy is gondoskodtak a pápák még, hogy a pusztító tévtanoknak magukat egész erővel ellenvetették. A szabadságnak nincs veszélyesebb ellensége, mint a szemtelenség. Már P l á t o mondja: „A szabadságbani tulzás szolgaságra vezet.“ (De republ. I. 8.) A pápák e pontban világosabban láttak, mint sokan a legnagyobb államférfiak közül. A vallási tévtanokból igen gyakran forradalmak, lázadások, zavarok, ezekből meg szolgaság és önkény származtak. Ezen igazságot a történelem egy Waldo, Wic-leff és Husz korától egész Luther-, Kalvin-, Knox-, s Münzer-ig, valamint ezektől Rousseau, Voltaire, Lamennais, Ronge és a mostani,

magukat keresztényeknek valló pogányokig, fájdalom! véres betűkkel jegyezte fel. Midőn a pápák ily pusztító tévtanoknak magukat mindig ellenvetették és a vad szemtelenség, arczátlan féktelenség zajgó áradatának gátot helyeztek ellene, az igazi népszabadság föntartásán fáradoztak. III. Sándor (1159—1181), X. Leó (1513—1521), XIII. Kelemen (1758—1769), VI. (1775—1799.) és VII. Pius (1800—1823.) XVI. Gergely (1831—1846.) és IX. Pius (1846—) e téren a szabadságért halhatatlan érdemeket szereztek.

4.

Ők a béke őrei. „Békeség e földön az embereknek,” így esedez a szentatya naponkint az Ur oltáránál, „Békeség nektek!” így szól naponkint a legszentebb áldozat bemutatása közt az emberinémhez; és oh vajha az emberiség az ő atyjának szózatát szívére venné! Hisz a keresztény emberiség egy nagy családot képez, és mikép ellenségeskedhetnének egymás közt ugyanazon nemzetség gyermekei? Az emberi társaságban ugyan igen sok válaszfal és határpont van. De ezen határpontok és válaszjelek fölött ott diszlik a keresztény templom kedves épülete, melynek csarnokaiban mi mindnyájan mint Isten gyermekei egyesülünk s annak szentélyében fogadjuk naponkint a legfőbb pap szája által a — békesókot. „Az Istenembernek helyettese, így kiált fel örömdús elragadtatásában egy korunkbeli író, egy papkirály az emberiség és a legszentebb testvéri szeretet birodalmában oly látvány, mely képes a legdühösebb barbár szívét is meglágyítani és szelídíteni. A keresztényeknél, kik az Istenembernek ezen helytartóját ugyis mint atyjokat és egyetemes egyházfőjüket tekintik és tisztelik, a keresztényeknél, a kik közt semmi versengéseknek és véres harcoknak sem kellene lenni, és a kikkél, az Üdvözítő tanítása szerint, értelmes és tekintélyes békebiráknak kellene kegyes elintézéseket tenni, hogy minden surlódásoknak és egyenetlenkedéseknek eleje vétének: mily könnyen lehetne így, mondom, a keresztényeknél, a háborút kikerülni és a békét, melyet e földön oly igen óhajt minden jó ember, tartósan helyreállítani, ha a szentatyát mint tisztas eldöntő bírót tekintvén, a keresztény hatalmak és népségek közt fenforgó surlódásokban a pápa nyilatkozatát mint a méltányosság és jogosság oraculumát elismernek és magukat az illetők ahoz alkalmazzák! Ugy a harci kardot

bátran a hüvelybe lehetne dugni és a házi élet hasznavehető eszközzé változtatni, és minden keresztény teljes istenesség- és tisztességben egészen csendes, nyugodt életet vihetne. Gyanakodás, bizodalmatlanság, telhetetlenség, kevélység s a felizgult szenvedélyek okai egyedül, hogy a keresztények egy ily roppant szerencsében részesülni nem akarnak.

Kivált napjainkban igen sokat beszélnek az államok és nemzetek közti szövetségekről; a legszentebb, legtisztess, legősibb s legtiszteletetparancsolóbb a keresztények szövetsége, melynek központját a pápa képezi. Ezen központnak egyesítő ereje már többször nagy dolgokat tett az emberiség békéje- s áldásaért, és ha a keresztények az ezen központból eredő egyesítő erőt mindig jól értették és becsülték volna, oh úgy mennyi rettenetes harcok-, sanyaruságoktól és szenvedésektől lettek volna megmentve!"

Valóban! kérdjük azon idők és országok történelmét, melyekben a pápák békebirókul kértettek fel, az ő közbenjáró ítéletök legáldásdusabb gyümölcseit fogjuk látni. A nagyszerű rajzolatból tanulságul itt csak néhány vonást tüntetünk fel.

Midőn a kilencedik században a birodalom felosztása miatt nagy surlódások keletkeztek, és Lajos császár már kivont karddal állott fiai közé, a vért a gyermekéktől távolítani igyekezett, kérelmei- s esengéseivel majd a császárhoz, majd meg a lázadó fiakhoz fordult, békésen türt sérelmeket és bántalmat az egyik s másik féltől is, és minden eszközt megragadott, hogy a testvérharcot a császári családtól és a polgárháborút a birodalomtól eltávolítsa. (Baron. ad ann. 822—833. — Harduin. I. c. 247.)

Ugyanazon században M i k l ó s pápa (858—867.) mint békeangyal lépett fel Károly király és ennek unokái közt, kik Burgund örökségeért küzdöttek; apostoli kenettséggel intette a királyt békére, követét a küzdő pártokhoz küldötte és minden püspököt felhívott, hogy ezen békítő ügyben segítségére legyenek. (Baron. ad ann. 858—867. — Harduin. I. c. 247—264. 577—655.) Ugyanazon pápa a frank fejedelmek huzamos egyenetlenkedéseiben valamint Lajos királytól, ugy Lothártól is közbenjáróul felkérte és elődeinek dicső példáit követve nem sajnálta fáradságát, megkísértette az ellenséges földöni megjelenést és jelenlétével helyreállította a békét (Baron. ad ann. 858—867. — Hard. I. c. 247—264. 577—655.) — F o r m o

sus pápa (891 – 896) is Juliustól arra kéretett, hogy a trónnyugtalankodásokat Galliában megszüntesse, a fejedelmeknek békét és egyességet parancsoljon és apostoli tekintélyénél fogva Arnulfot Károly országának további háborgatásától elvonja, mely kérést a pápa készséges előzékenységgel teljesített is (Harduin I. c. 431.)

A tizedik században IX. István (939–942) látjuk működni, amint IV. Lajos francia királyt és Hugót békére bírja, az uralkodó ellen fellázadt főurakat engedelmességre és igazi hódolatra vezeti vissza és a megzavart rendet helyre állítja (Rothensee II. 324.) Alig tapasztalta ugyanazon században XV. János (985–996), hogy Ethelred nyugoti szászok királya és Richárd normánn herceg közt háboru keletkezett, azonnal egy megbizottját levelekkel mind a két fejedelemhez küldötte és esengve kérte őket, hogy békét kösenek, mi valóban meg is történt (Rothensee, II. 244.)

Kitünő érdemeket szerzett magának IX. Benedek (1033–1044) Lengyelhon békéje körül; véres zavargások nyomorba döntötték az országot, dühös polgárharezok tépték annak belsejét, az utolsó remény Kázmér trónörökösön nyugodott, de a ki a kolostori fogadalmakat letette, és ennél fogva a trónra képtelen volt; követek által e tényállásról értesülvén, nem vonakodott Kázmért ama fogadalmaktól felmenteni, és így őt a trónnak, ezáltal meg az országnak a kívánt békét megadni (Baron. ad ann. 1039, 1041, 1045.) — IX. Ló (1048–1054) a mainzi zsinaton Anjou Gottfriedet békés kiegyezkedésre szorítani törekedett; ezen tevékeny egyházfőnek sikerült is ott a békét a császár és burgundi herceg közt létrehozni, valamint később Aachenben Balduin grófnál is azt kieszközölni; sőt fáradhatlan buzgalmánál fogva a szentatya Romából Magyarország határaitra sietett, hogy a császár és kedves hazánk királya közt kiegyenlítést eszközöljön (Harduin. I. c. 965. ff.)

A tizenegyedik században Henrik császár és Ferdinánd spanyol király közt véres háboru készült kitörni, minthogy az utóbbi a császári czimet bitorolta. Ekkor Henrik IV. Viktor pápához (1054–1057.) fordult oly kérelemmel, hogy a királyt engedelmességre vezesse, és oly nagy volt az apostoli szék tekintélye Henrik császár- és Ferdinánd királynál, hogy ezen utóbbi a nevezett bitorlással felhagyott, hogy a szentatya intő s kérő szózatának engedjen.

(Baron. ad ann. 1056. — Schmidt, Geschichte der Deutschen II. 237, 240. ff.)

II. S á n d o r pápa (1061—1073) az északi tartományoknak Harald norvégiai király által megzavart békéjét helyreállította, és III. I n c z e (1198—1216) véget vetett azon harcznak, mely István angol király és a skót uralkodó közt dühöngött. (Rothensee II. 306, 386, ff.)

A tizenharmadik században is felhivattak a pápák a surlódásokban békebirókul, melyek akkor főkép a norvégiai trónöröklés ügyében forogtak fön. A pápák (III. és IV. I n c z e stb.) felhatalmazottaikat megbízták, hogy minden viszonyt pontosan megvizsgáljanak, és a surlódásokat a normánnok megalégedésére egyenlítették ki (Baron ad ann. 1211. — Bovinsagano 1246 stb.) Ép így szerzett békét IV. I n c z e (1242—1254) Dánhonban, hol a két testvér, Erich és Ábel királyok, egymás ellen harczoltak, az országot dulták és a szegény lakosokat fosztogatták. (Hard. VII. 375.)

Castilia és Portugál surlódásait is Boulogne grófja ellen és II. Samhaz király meg ennek testvére Alfonz közti örökösödési villongást is a pápa közbejötté egyenlítette ki. (Baron. ad. ann. 1246. — Nat. Alex. I. c. 577. sq.)

A tizennegyedik században ezen pápákat: V. K e l e m e n t (1305—1314), VI. K e l e m e n t (1342—1352) és VI. I n c z é t (1352—1356) ott találjuk mint békebirókat Naspia-, Navonia-, Szerb- és Magyarhonban. (Baron. ad ann. 1309, 1354. — Spond. ad ann. 1350—1354), és a tizenhatodik században még Tivan moszkauai nagyfejedelem is, ámbár a görög szakadályhoz tartozott, megkereste kérelmével XIII. G e r g e l y t (1572—1585) a lengyel királynáli közbenjárásért. A szentatya örömezt magára vállalta a kiengesztelési ügyet, és hosszas, sikertelen alkudozások után sikerült végre neki a tudós P o s s e w i n jezuita követe törekvései folytán, az egymás ellen tüzzel és vassal küzdő két fejedelmet kibékíteni. (Eichorn I. c. 4. — Spond. ad ann. 1581.)

Azért a történelem Évlőire támaszkodva S i s m o n d i protestáns író a pápákat joggal nevezi a n a g y o k k ö z t i b é k e a l a p i t ó k n a k. (Historie d' Italie I. köt. 3. fejez.) Ezen nevet pedig nemcsak azzal vitták ki a pápák, hogy a föld harczoló hatalmasai közé léptek a béke pálmájával, hanem főkép azáltal is, hogy a boszú

és ellenségeskedés szellemét az emberek szívéből száműzni minduntalan törekedtek. Különösen nagy érdemeket szereztek pedig a germán törzsek kibékítésével, a melyeknél a küzködési düh a közép századokban minden korlátot tulszárnyaló kiterjedést nyert. Minden legesekélyebb, még képzelt sérelmekre is kardot rántottak, a veszedései és verekedési dühvel rablás- s boszuvágyat egyesítettek, az egész országban és tartományokban mindenütt csak a küzdelem gonosz szelleme dühöngött. A ki csak néhány legénnyel és szolgálval birt, az kardjának hegyével szerzett magának jogot és jogtalanságot.

Ily viszonyok közt jelent meg az egyház mindenütt a béke pálmájával és megparancsolta az Isten békéjét (Treuga, trevi Dei). Ezen vad, de hívő korban egyedül csak az egyház tekintélye eszközölhetett nyugalmat az Isten nevében. Azért az egyházak főpásztorai a hiveket különösen intették, hogy Krisztus szenvedésének emlékéét vérontással meg ne fertőztessék, és azért oly napokon melyek ezen drága emlékek szentelvék, minden fegyvertől őrizkedjenek.

És így adventben és nagyböjtön, vasárnapokon, főbb ünnepeken nyolczadaik- és vigéyeikkel együtt, csütörtökön, pénteken és szombaton minden ellenségeskedésnek meg kelle szünni; a ki mégis fegyvert fogott, egyházi büntetések alá esett. Azonfölül bizonyos helyek, mint egyházak, kápolnák, kolostorok, melyeket emlékeztetésül kereszttel jelöltek meg, az ellenségeskedés alól szintén kivétettek és ily módon a világi hatóság által is elfogadott Istenbéke az emberiség javára behozatott és ezáltal lassankint a harczi düh és veszedései vágy elnyomatott és kiirtatott.

Az ő magasztos feladatukhoz hiven mint a béke őrei az emberi társaság nyugalmaról gondoskodni soha sem szüntek meg a pápák. Valamint előbb egyesek közt békét eszközölni s a küzdési viszketeg ellen működni siettek, úgy azután meg a párbajok ellen bullákat és egyházi büntetéseket bocsátottak ki, és a testvér vérének ontóit mindig az isteni igazságosság büntető kezével fenyegették. Egy egészen különös és erődús eszköz, melyet a pápák az emberi társaság békéjének föntartása- és szilárdítására egész a legujabb időkig sikerrel használtak, a nem mindig elég mélyen felfogott — *Jubilaeum* népelely, azaz a minden 25-dik évben visszatérő békeünnep, mely által az összes katolikus emberiségnek a pápa felhívá-

sára az Istennel és emberekkel ismét kibékülnie kelle. „A pápának Jubilaeuméve alapjában véve nem egyéb, mint a kereszténység általános s ünnepélyes gyülekezete, mint minden 25-dik évvel visszatérő ünnepélyes intés az Istenneli tökéletes kibékülésre, a legbensőbb bűnbánat, papi feloldozás és a vezeklet méltó gyümölcsei által. 25 évnyi idő jelentékeny időszak, melynek folyamában sok jó, de sok rossz történhetik, mint fájdalom a tapasztalat és sokak lelkismerete bizonyítja, egy ily időszak alatt majdnem egy egész emberi nemzedék szokott megváltozni s elhervadni. Ekkor a kereszténység legszentebb atya, a pápa, kibocsátja az ő tiszteletre méltó szövegét az egész világra, az ő mindenütt szétszórt juhait mintegy az ő személyében törekszik legeltetni, megerősíteni és különös nyomatékossgal inteni, hogy még életnapjuk lenyugta előtt komoly bűnbánat és elégtétel által a megbántott Istennel teljesen kiengesztelődjenek, megsértett embertársaikat kibékítsék és így a mennyek országából jutásukat bizonyossá tegyék. A jó pásztornak, a hivek általános atyjának, ezen békeszövege minden jámbor katolikusként mélyen megrázza szívéét, úgy cseng az füleikben, mint az Isten szava, s általános törekvés kezd nálok uralkodni avégre, hogy bűnbánatot tartsanak, Istennel kibéküljenek, embertársaikkal békét kössenek és a javulás méltó gyümölcseit teremjék.“ (V. ö. „Der kath. Jubelablass, Würzburg 1826.)

Ily módon tevékeny a szentatya a béke érdekében valamint a fejedelmek és nemzetek-, úgy egyes emberekre vonatkozólag is. Oh ha ezen atyai szózat mindig köteles tisztelettel fogadtatnék, mennyivel jobban állna az emberiség!

Igen helyesen mondja hát a híres bölcsész és politikus Bonald algróf az ő Európa érdekei fölött tett megjegyzéseiben: „Vagyon egy hatalom, melynek megszilárdítását a magas politika most parancsolóbban követeli mint egyébkor, értem az apostoli szék hatalmát. Innét eredt a világosság, innét fog ismét a rend s a kedélyek meg szívek békéje általánosan elterjedni. Egyetemben munkálkodjanak oda mind a kormányok, hogy ezen oszlop, melytől Európa sorsa függ, az ő hajdani alapjára helyeztessék vissza ismét és ama keresztény társaságnak titokteljes szövetsége, illetőleg köteléke, mely minden gyermekeit, még azokat is, kik a keresztényelem isteni alapítóját elismerve, különböző anyától születtek, egy-

más közt egyesíti, szorosabbra vonassék össze. A pogányok a delphii-templom területét a menekülés és béke helyévé tették; becsülik a keresztények küzdelmeikben ama szent földet, honnét oly fölséges tanok, oly hősiesség vállalatok eredtek a népek békés kifejlődése érdekében. Hajoljanak meg a keresztény hadi lobogók, bocsátkozzanak le a fegyverek — ama méltóságdús Dom, az igazság szentélye, a társadalmi béke védőfala előtt, és a keresztényreligionak legalább egy menhelye maradjon a kereszténységben.“ (Bonald : Bemerkungen über das allgemeine Interesse Europa's.)

5.

Ha a viharfellegek tornyosulnak, villámok szikráznak, azok lángvonalai vészt gyanítatnak, a gyermek mintegy természeti ösztönénél fogva atyja kezét ragadja meg s annak már csak jelenléte által is felbátorítva s megvigasztalva érzi magát. Így van ez a nagy keresztény családban is. Ha szerencsétlenség és szenvedések nyomják az embereket, ha szükség és fájdalom uralkodnak, ekkor a hivek a közös atyára irányozzák tekintetöket, és ez nem ismer édesebb és szentebb gyönyört, mint a szenvedőket vigasztalni, a szerencsétleneket gyámolítani, és az üldözötteket védelmezni.

Az emberiség történelme folytonos színhelyét mutatja nekünk ama kemény, keserves csapásoknak, melyek majd a koronás főket, majd az alacsony sorsuakat látogatják meg, melyek a nagyok palotáit nem kevesebbé érik, mint a szegények gunyhóit, melyek a papra az oltárnál, szerzetesre az ő kis magányában, valamint a világ emberére az élet zajában rátalálnak, csapások mutatkoznak oly gyakran és mindenütt, melyek közönségesen a halandók szenvedélyeiben birják eredetöket, és a melyeket az emberek maguknak és másoknak okoznak. De ugyanazon történelem mutat nekünk mindezen keserű események- s üldözésekben is egy atyát, kinek szívében mindig ott volt a részvét a szenvedők, a kinek a vigasztalás az üldözöttek részére, és a kinek keze valamint áldást hinteni, úgy segélyt nyújtani is kész volt az elnyomottaknak.

Nemcsak a pogány császárok a nagy keresztényüldözések korában, hanem keresztény fejedelmek is s kormányzók, a rajongók és hízeltők által felizgatva, herczegek, grófok és más államnagyok,

gyalázatos tulajdonságaik átkos kitörésében a papok szilárd hivatási hűsége által feltartóztatva, vagy a gonosz boszú- s dicsvágy által ösztönöztetve, az idők folyamában, megvetve a lelkiismeret szavát, jámbor s igazhitű püspököket és papokat, szent és tiszteletre méltó Isten embereit, ártatlan szerzeteseket és apáczákat, kötelességű hiveket bántalmaztak s undok börtönökbe vetettek, egyházak- és kolostorokat elhamvasztottak, szétromboltak, kiraboltak, és a törvényes lakókat a béke és egyezés ezen szent helyeiről erőszakosan elűzték. És így, fájdalom! nem ritkán keresztényektől keresztény püspökök, papok, szerzetesek, Istennek szentelt szüzek és hivek kegyetlenebbül bántalmaztattak, mint ezt a pogányok, szerecsenek vagy törökök szokták tenni.

Már a bántalmazások és kicsapongások ily viharai ellen megint csak a pápa volt, a ki mint erő- s sziklaember, mint védő szellem lépett fel, most atyailag intve és óva, most meg komolyan, tiltakozva és fenyegetve, végre a Vatikán rettegett mennyköveit villogtatva. A pápa intelmei, óvásai és fenyegetései sokszor nem hangzottak el kívánt eredmény nélkül s többször a vatikáni villámok meglágyíták a vakmerő zsarnoknak szívét, és ha ez olykor nem történt, legalább ama tudat vigasztalta a bántalmazottakat és üldözötteket és általában a megszorított keresztényeket, hogy nincsenek egészen magukra hagyva és elárulva, hanem egy hű és szilárd főpásztoruk van, mint az ártatlanság védője, rettenthetlen ótalmazója, Romában. (Des Papstthums sөгensvolle Wirksamkeit §. 115.)

A harmadik keresztény században kevés pápa volt, kiknek nem lett volna alkalmok, magukat az üldözöttek és szerencsétlenek atyaiul tüntetni ki, rövidség okáért csak néhány példát hozunk fel a sok közül. A nagy keresztény-üldözések korában Soter (168—177), II. Sixtus (257—258.), Dénes (259—269.), Eutychián (257—283) és Marcell (308—310.) pápák kiváltképen mint az üldözöttek védelmezői tündöklöttek; Soter mindenét feláldozta, hogy a bánnyákra ítélt számos keresztényeket táplálja. Eutychián saját kezeivel temette el a vértanukat, Dénes a kegyes samariaiként enyhítette Caesarea és Cappadocia lakóinak sebeit, Marcell a kegyetlen Maximián és Diocletian korában minden szenvedéseknek és fáradalmaknak alávetette magát, hogy a szorongatásba és inségbe döntött keresztényeket vigasztalja, erősítse, bátorítsa és a Jézushozzi szilárd

ragaszkodásban megtartsa; II. Sixtus hajlott korban a hősnek halálával múlt ki, még haldoklása közben is vigasztalta a szomorúakat és buzdította a keserű szenvedések békés eltűrésére. (Rothensee 1, 40. Kastner §. 79—88.)

A következő századokban, midőn a görög császárok, szakadárrok, saracénok és barbárok a harcot az egyház ellen folytatták, látjuk a pápákat rettentetlen bátorsággal az üldözött püspökökért kiszállani a küzdőterre. I. Gyula (337—352.) sz. Athanázt védelmezte a dühöngő Eusebiánok ellen, és I. Dávid pápa (366—384) kelet nagy patriarcháját Válenz császár és arián-kegyencei dühöngései daczára is visszavezette Alexandria székére. (Sozomen VI. 19—39.) I. Ince pápa (402—417) Aranyházú szent János konstantinápolyi patriarchát Honór és Arcadius császárok ellen védelmezte, és midőn a nagy egyháztudor számkivetésben halt meg, a pápa így írt a császárnak: „Az én testvérem Jánosnak vére az égbe kiált ellened, oh császár! azért én, kire a nagy Péter apostolnak kulshatalma bízott, kizárlaktéged és elkülönítelek a keresztény egyház közösségétől.“ A császár mentegetésein mindaddig nem nyugodott meg a pápa, míg a nagy püspökök tisztelete megmentve, annak neve a konstantinápolyi egyháztáblára, honnét letöröltetett, ismét visszaigatva s emlékének elégtétel adva nem volt. (Spond. ad ann. 407. Baron. ad ann. 466. et squ.) — Nagy-Gergely pápa (590—604) az üldözött papokat ótalmába fogadta, nála Vladius, oetai püspök, a császári Eparcha ellen menhelyet és segélyt talált; Adorján thebai és Flórentius epidaurusi püspökök az igazságtalan ítéletek, keleti papok és szerzetesek a konstantinápolyi patriarchák hatalmaskodásai, a legtávolabbi tartományokban lakó keresztények a maguknak mindent megengedő császári hivatalnokok ellen általa védelmeztettek. Midőn sok keleti püspök a barbárok betörése által elűzetett, a szentatyához folyamodtak gyámolításért, ki őket az illyriai püspökök által szállásoltatá be s ápoltatá. Midőn Chilperich király Galliában sok zsidót erőszakosan megkereszteltetett, ezen olyan szorongatott szegény emberek ahoz fordultak, a ki minden szorongatottaknak atyja, és Nagy-Gergely pillanatig sem késett ezen oktan buzgalmat egy ünnepélyes iratában határozottan roszalni, és a kényszerítés meg erőszakolás helyett a megtérítés helyes eszközeül

a szeretetteljes oktatást ajánlani. Atalában véve a pápák, mint a történelem hangosan hirdeti, igen sokszor pártfogás alá vették az üldözött szegény zsidókat. De mindezen fényes érdemeiket szánszándékkal ignorálják korunk zsidó lapszerkesztői, kik a köszönet helyett ugyancsak hápognak és berzengnek a pápaság ellen, hogy negélyezék ama felvilágosodást, mely a hála nyilvánítása helyett kövekkel és sárral szokta hagyigálni azokat, kik az érdemek által tüntették ki magukat!! — „Az a mi kötelességünk, hogy a szét-szórtat egybegyűjtsük, az egybegyűjtöttet megtartsuk,“ mondá Vitalián pápa (657–672) a sicíliai szerzeteseknek, midőn ezek a szentatyánál a saracenok szorongatásai ellen segélyt kerestek és találtak. (Baron ad ann. 669.)

A középszázadokban a pápák mint a mindenféle szorongatottak védangyalai tüntették ki magukat. A gyors tettek ama korában, midőn ítélet és végrehajtás egy s ugyanazon pillanat műve voltak, a pápák üdvhozó sulyegyenül léptek az üldözők és üldözöttek közé, akár egyháziak vagy világiak voltak is ezek vagy azok. Igy védelmezte II. Gergely (715–731) Ribert rheimsi érseket az erőszakoskodó Martell Károly ellen. — Adorján (772–795) Algírán metzi püspököt ótalmazta s a hamis vádak ellenében ártatlannak nyilvánította. — III. Leó (795–816) a brittek által elűzött Adulph királyt pártfogása alá vette s trónjára ismét visszasegítette. — IV. Gergely (827–844) ellenvetette magát a püspök letételének, mig syracusai Gergely az erőszaktól elállott. — I. Miklós (858–867) sikeresen közbevetette magát a szerencsétlen Balduin gróf javára, és Rothád püspököt a hatalmas üldözők daczára is visszahelyezte a soissons-i székre, épigy VI. István (885–891) Teutbold püspököt és IX. János (898–900) Agrin langresi püspököt. — II. Adorján (867–872) segítséget szerzett Karlmannak, melyet ez atyjának Kopasz-Károlynak, erőszakoskodásai ellen a pápánál keresett. — XIV. János (983–984) a Capet Hugó által üldözött Arnulf rheimsi érseket védelmezte, és midőn intelmei nem használtak s Hugó utóda az érseket folyton fogságban tartotta, ekkor V. Gergely (996–) egész Franciaországot tilalom alá vetette és megmentette ezáltal az ártatlan üldözöttek szabadságát és jogát. — II. Sándor (1061–1073) segített Vilmos királyt, kit Herald az angol korona bitorlója elűzött. (Rothensee 2. 75, 108, 138 stb.)

Igy látjuk, hogy a középszázadokban a pápák mindenütt védelmezték a szorongatottakat és üldözötteket, majd egy püspököt vettek pártfogásuk alá az erőszakoskodó fejedelmek ellen, majd valamely uralkodót támogattak a hatalmaskodó bitorlók ellenében, majd meg valami papot vagy egyes hiveket védelmeztek a durva bántalmazók ellen, és mindenütt mint az ártatlanság és jog védői megpásztorai léptek fel.

Az ugynevezett Reformatio és forradalmi korszak gyászos éveiben pedig végre a pápák különösen mint az üldözöttek és szerencsétlenek atyái mutatkoztak, mi ezen boldogtalan napok alig behegedt sebeit nem akarjuk ismét feltépni, elég legyen utalni csak egy XIII. K e l e m e n (1758—1796) példájára, ki egész sereg nyomorba taszított papokat tárt karokkal fogadott s mint kedves gyermekeit ápolta, egy VI. P i u s é r a (1775—1799), ki a Franciaországból elűzött püspököknek és papoknak egy másik hazát adott, egy XVI. G e r g e l y é r e, ki Némethon bebörtönzött hitvallóit a királyi támadások daczára is védelmébe fogadta, egy IX. P i u s é r a, ki saját vad elleneit is jótéteményeivel halmozta el, míg azok új erőszakoskodásokról gondolkodtak az apostoli szék ellen.

De az apostoli szentszék azon ótalma és védelme, melyet az üldözöttek és elnyomottak iránt tanusított, nemcsak egyes személyekre szorítkozott, hanem az egész európai emberiség ismételve tapasztalta azt a legnagyobb veszélyek napjaiban. Egyedül a pápák bátorságteljes fellépésének köszöni Európa az ő függetlensége megmentését, mint ezt azonnal látni fogjuk.

6.

Századok folytán Európa többször forgott ama veszélyben, hogy a vad, barbár hordák által meghódíttatik és a hitetlenek seregei által leigáztatik; hunnok, vandálok, longobárdok, saracenok, törökök küzdöttek Európa zsákmányaért; nem egyszer állott a művelt világ kimerülve, minden védeszköz nélkül közel a bukáshoz; akkor, midőn minden remény eltűnt, lépett Romának főpapja a sorompókba, és az ő szentségének fölsége meg tekintélyének ereje által megmentette Európát a végromlástól. Halljuk a történelmet.

Midőn az ötödik században Attila, Isten ostora, mint magát ne-

vezte, a hunnok élén visszatarthatlanul Európába nyomult, mindennütt tűz- és vassal pusztítva mint valami lávafolyam tört előre s Olasz-hont elárasztotta, s Romát, a világ királynőjét, eltiporni szándékozott: akkor sz. N a g y - L e ó pápa (440—461) mint az európai emberiség védangyala jelent meg. „Sem a császár, mondja Müller János, sem legió, sem a tanács nem merészelt vállalkozni a hazának, a világ régi legyőzőjének, megmentésére. De Leó pápa kezébe vevé a püspök-pálczát s kibátorkodott menni a hunnok táborába. Megható előterjesztéseket tett a királynak és ajándékokat adott tanácsosainak. Azt mondták és hitték, hogy az Istentől védelmezett Romát büntetés nélkül bevenni nem lehet. Így mentette meg Leo Romát, melyet most hálából az a gyöngyörű felvilágosodás oly igen szeretne a pápától elragadni! Az asszonyoktól és heréltéktől környezett császárok azalatt a Krisztusban két természet és két akarat fölött küzdöttek, ők, kiknek mi akaratuk sem volt. Ha a természetes méltányosság dönthet, úgy valóban a pápa joggal ura Romának; mert nélküle Roma nem létezett volna többé.“ (V. ö. Müller: R e i s e n d e r P ä p s t e).

Ugyanazon Leo pápa mentette meg Romát és ez által Európát a vandakok hatalmától; I. Leo, így folytatja tovább az említett tudós, védelmeztete Romát továbbá Genserich serege ellen, és ezen vandak király dühét Carthágó érezte. Az egész nemesség és a nép nagy része a hegységbe menekült, az erdők sziklaüregeibe. Egész Campania, a paloták, scipiók kertjei — — égtek. Amidőn a tűz és kard sem személyt, som dolgot nem kimélt, Leo esengésekkel és ajándékokkal kinyerte, hogy Roma romhalommá nem tétetett.“ (U. o.)

Valamint I. Leó Európát a hunnok és vandakok tűzétől és kardjától, úgy mentették meg Z a c h a r i a s (741—752) és V. I s t v á n (816—817) pápák azt a longobárdok hatalmától. Esengés- és kéressel tartotta vissza Zachariás Luitprand longobárd királyt Roma bevételétől, sőt arra is rábirta, hogy a már tett hódítmányának egy nagy részéről is lemondott. Ezen esemény jelentőségét és horderejét Müller János következőleg itéli meg: „Ez nagyszerű pillanat volt az emberiségre nézve; ha Luitprandnak sikerül tervét kivinni, mint ezt gondolni lehetett, úgy nem keletkezik sem a német császárság, sem a szabad-államok Olaszthonban stb., hanem ezen országban, mely az élet minden szükségei, minden gyönyöreire nézve elég ter-

mékeny, képződik egy vízen és szárazon erős hatalom; a Caesárok trónja helyreállíthatott volna, mi pedig barbárok maradunk.“ (U. o.) — Midőn később Luitprand utóda, Rachis, Perugiát ostromolta, akkor Z a c h a r i á s pápa (741—752) a lombárdi birodalom királyához utazott. A szentatya szólt és Perugia az ostrom alól felszabadult. III. I s t v á n idő folytán hasonló lépésre határozta el magát Aistulf Rachis testvére ellen, ki Ravenna, Comachio, Verraro városokat meghódította és már Romát fenyegette; az apostoli szék kérése sikertelen lőn, ekkor az agg egyházfő utra kelt és hajlott kora meg sulyos betegségé daczára is a legzordonabb időben és szükséggel küzdve sietett az Alpeken át Franciaországba és Pipintől segítséget kért, ki a szentatyanak szavára hallgatván, Olaszhonba vonult, az előnyös álláspontokat elfoglalta s a longobardokat a béke helyreállítására kényszerítette. A pápa közbenjárása által azonnal az új romai császárság visszaállíttatott, mely Európa függetlenségének, hatalmas véderősségeül volt hivatva. „Ezen fegyverek által, mondja ugyanazon protestáns történetíró, a pápa erős vala. Ki a szellemet és nagyságot a korona, sisak és püspöksüveg alatt tiszteli soha sem fogja roszalni azt, mit akkor ő maga is megtett volna.“ (U. o.)

A IX., X., s XI. században IV. G e r g e l y (827—844), X. J á n o s, VIII. B e n e d e k (1012—1024), s III. V i c t o r (1086—1087) pápák minden erejüket oda fordíták, hogy az ezen körünkben oly hálátlan Olaszhonból a benyomult saracénokat kiszorítsák s azokat Európa határaitól távoldartsák. III. Viktor a végső szükségben még Olaszhon népeiből hadsereget is gyűjtött, a harcosokat az egyház áldásaival látta el, a hitetlenek elleni küzdelemre lelkesítette őket sz. Péter győzelemdús lobogója alatt. A saracénok everettek, mintegy 100,000 en megsemmisítettek és így Európa a szentatya erőfeszítése folytán a saracénok igájától megszabadult. (V. ö. Theopista, 1861. N. 21. 22. 23. 24.)

II.

A római pápák tudományossága és irodalmi érdemeik rövid vázlata.

A gonosz akarat, vallástalanság s eretneki rágalom oly sikerrel működtek ezen elv szerint: „Calumniare aucter, semper aliquid haeret“, hogy nemcsak azon bárgyu fejűek, kikkel mindent elhitethetni, hanem még az értelmesebbeknek látszók is, kik tudományos ismereteikkel kérkedni oly igen szeretnek, hogy felvilágosodottaknak tartassanak, állítani nem restellik, miszerint a római pápák a tudományokat nem szeretik, csak sötétséget terjesztenek. Helyén látjuk hát a kor ezen csodabogarai ellenében az anyaszentegyház fejeinek tudományosságát és irodalmi érdemeit itt egy kis dióhéjban feltüntetni, hogy ezeket látva, vagy tiszteletökre felbuzduljanak vagy pedig megszegyenülve rágalmazó ajakik elnémuljanak.

Sz. Péter, első római pápa (42—66), a Volaterrából Romába siető sz. Leót, ki tudományos s művészeti ismeretek gyűjtése végett rég vágyott az örök városba eljutni, Quintus Fabius házában a legszebb, legdrágább és legüdvösebb tudományra, a szent egély ismeretére oktatta. — Az első század pápái az evangelistáktól támogatva számos tanítványokat képeztek, kikből aztán püspököket, áldozárokat és szerpapokat szemeltek ki. — Minthogy a római pápák még az első századokban is legalább közönséges ismeretekkel bírtak, e helyen csak a kitünően tudós pápákat említendjük.

Sz. Higin (139—142), előbb híres athenei bölcsész, bámulandó észtehetséget s ritka tapintatot árult el, midőn az üldözések folytán megzilált egyházat szervezte, annak szolgálói működési körét pontosabban meghatározta. Antonius császár által igen becsült Jusztin bölcsészszel többször érintkezett, a kinek is közbenjárása által az üldözések viharát nem kis mérvben csendesítenie sikerült.

Sz. Viktor (192—202), bő tudományu pápa, Tertullian colossalis tudóssal az ethnicusok és egyéb eretnekek ellen szép eredményel küzdvén, a hittudományok kifejlésére nagy hatással volt.

Sz. *Zefrin* (202—219), tehetséges egyházfő, meghagyta, hogy csak erényes és tudományos férfiakat vegyenek fel a püspökök a papi pályára; mert a tudatlan pap nagy szégyenére van az Ur egyhá-zának.

Sz. *Pontián* (230—235) tündöklő erényei s bő ismeretei messze kiható illatával Plató bölcsészei közül többeket vonzott Jézus egyhá-zába, kik közül említendők: Csodatevő Gergely és Athenodorus testvérek, Origenesnek, a tudományszörnynek egykori tanítványai, püspökök és koruk igen nagy tudósai.

Sz. II. *Sixtus* (257—258), előbb athénei bölcsész, azután mint keresztény tanító Spanyolhonban, szép tudományát fényes sikerrel közölte másokkal. Jeles tanítványai közül csak sz. Lőrincz és Vincze szerpapokat említjük.

Sz. I. *Szilveszter* (314—335), százada leghiresb tudósa, ritka tudományosságának a sz. Ilona-, Nagy-Constantin császár-, Sándor alexandriai patriarchához s Marinus arelati érsekhez meg egyéb ma-gas állásuakhoz intézett kenetdús levelei mind megannyi fényes tanui.

Libér (352—366) pápának tudományosságát még sz. Ambrus, Vazul és Athanáz, a szent irodalom ezen csodaragyogásu csillagai, is bámulták.

Sz. I. *Damáz* (366—384), a tudomány érdekében sz Jeromossal folytonos levelezésben állott, kit sürgetve kért és buzdított, hogy a szentírást görögből latinra tenné át a papok kedvéért, mint a kik így a szentírás tanulása- s tanításában nagyobb előhaladásra képesített-nének. Ezen tekintélyes egyházfő több hittudományi művet irt s né-melyek vélete szerint az első három századnak pápai történetét.

Sz. I. *Incze* (402—417), Tritheim és egyéb írók szerint mint kitünő hittudós nagy sikerrel küzdött kora tévtanítói ellen, s Pe-la-gius, Bonifác meg egyéb eretnekek ellen jeles képzettséget tanusító könyveket irt.

Sz. III. *Sixtus* (432—440), a hires Bellarmin s egyéb nagynevű tudósok által mint több derék egyházi művek írója magasztaltatik.

Nagy-Leo, szent pápa (440—461), ritka tudományos képzettsé-geért Domostheneshez és Cicerohoz, apostoli erélyére nézve pedig sz. Péterhez hasonlított; a szent irodalmat kitünő művekkel gaz-dagította.

Sz. I. *Geláz* (492—496), sz. Ágoston püspök tanítványa, a tudományok előmozdítása mellett buzgott; a császárokhoz s fejedelmekhez menesztett levelei, a Pelagiánok elleni iratai és sz. Ambrus modora szerint irt gyönyörű himnuszai eléggé igazolják, hogy ezen egyházfő is méltán soroltatik a tudós pápák közé. — Bár a VI-dik század is több tudós pápát bir felmutatni, rövidség okáért azonban csak sz. *Simmacust* (489—514) és közvetlen utódját sz. *Hormisdást* (514—523) hozzuk fel, kiknek tudományosságát műveik hirdetik.

Sz. I. *Agapit* (535—536), Romában a hittanulmányokat előmozdítandó nyilvános tanszékeket állított, és első volt a pápák közül, ki a tudósok- és tanítóknak évi fizetést rendelt.

Nagy sz. I. *Gergely* (590—604), mint a tudományok minden ágában igen otthonos, kora legtekintélyesb tudósainak egyike nagyszámu jeles művekkel gazdagította az egyházi irodalmat; miért méltán állítottatott az egyháztudorok diszes sorának élére. Midőn ő a szerzetességet tollal és tettel terjeszteni törekedett, egyszersmind az erény és tudomány felkent bajnokainak számát szaporította.

Sz. I. *Márton* (649—655), kora legtudósabb férfainak egyike, Ciaconius szerint, oly fenkölt szellemet tanusító számos leveleket irt, hogy azokat könyvezés nélkül olvasni nem lehet.

Sz. *Agathó* (678—682) igen tudós pápa levén, a romai zsinaton panaszt emelt, hogy csekély a tekintélyes írók száma.

Sz. II *Leo* (682—683) pápa megválasztásáról így ir Trithem: „Az isteni és világi iratokban legotthonosabb, a görög és latin nyelvekben bőven járatos, finom, ékesszóló és nem kevesebbé szent mint tudós férfiút . . . .“ Irodalmi érdemének örök emléket állított, midőn a III-dik konstantinápolyi közzsinat actáit görögből latinra fordította s egyéb műveket is irt.

Sz. I. *Sergius* (687—701), Possevin Antal és Coccius Jodok irodalmi nagyok által az egyházi írók közt említettik.

Sz. II. *Gergely* (715—731) bő tudományosságaért pápasága előtt az apostoli szék könyvtárnokává neveztetett ki az említett I. *Sergius* által. Konstantin pápával (708—715) II. Justinián császárhoz utazott Konstantinápolyba, hol tudományos ismereteinek dús-gazdagságát igen csodálták. Mint pápa sz. Bonifác híres hitküldérnek meghagyta, hogy Némethonban társaival együtt a hit elemeit, latin nyelvet s egyebet is előadni törekedjenek.

Sz. III. *Gergely* (731—741) igen ritka elmével birt, sz. Dávid zoltárait hibátlanul tudta s különösen a szentírásbani nagy jártasságaért a tudósok figyelmét magára vonta.

Sz. *Zachariás* (741—752), százada nagynevű tudósa, Nagy-Gergely pápa híres Dialogjait görögből latinra fordította s a kolostori férfiakat tudományos foglalkozásaikért ünnepélyesen megdicsérte.

IV. *Gergely* (827—844) pápát, ki igen tudományos képzettségű egyházfő volt, Rabán Mór, brémai Ádám, Kranz Albert, Baronius s egyéb irodalmi tekintélyek tudóshoz illő szép törekvéseiért igen magasztalták.

Sz. I. *Miklós* pápát (858—867) még mint gyermeket egy híres tudós szemügyre vevén, szülőit esengve kérte, hogy a ritka tehetségű magzatot gondosan neveltessek, mert arra nagy szüksége leend. E jóslatot több nevezetes író említi, kik ezen pápát egyhangulag kora legtudósabb férfianak mondják és roppant ismereteiért Nagy-Gergelyhez hasonlítják.

II. *Adorján* (867—872) pápának szép képzettségéről az uralkodókhoz intézett szép levelei fényesen tanuskodnak, valamint jeles könyvé is, melyet a tudósok „*Forma sanctorum legum*“nak neveznek.

VII. *Leo* (936—939) a folytonos harczy villongások miatt félrevonult Musák felléptetésére a tudományok ősi fészkeből, a híres elugny-i benzés zárdából Odo apátot és több tudós társait Romába hivta, hogy elméjük s nagy tudományosságuk ragyogó fényével a tudatlanság sűrű homályát eloszlatni segítkezeket nyujtsanak.

VII. *Benedek* (974—983) oda törekedett, hogy az egyházi férfiak állásuk-igényelte tudományokban előmenetelt tanusítsanak. II. Otto császárral a tudományok felvirágoztatásáról elmélkedvén s értekezvén, dicséretekkel halmozta el sz. Romuáld apátot, mint a ki derék tanítványait nemcsak a legtündöklőbb erényekben, hanem a tudományokban is igen szépen kiképezteti. — Ezen században a benzés kolostorokban nagy hévvel ápolattak a tudományok, miről a sz. Benedek derék fiai által hátrahagyott számos művek fényes bizonyosságot tesznek, és a tudós világot forró hálára indítják ama szerzet iránt, melynek az egész nyugat civilisatióját köszöni.

II. *Silvester* (999—1003) az apostoli székre emeltetése előtt „*Gerbert*“ név alatt a kor legtudósabb férfianak tartott; Hugó

francia király és III. Otto császár mint páratlan tudóst tisztelték, ki egyedül bámulandó tudományossága által nyitott magának utat az egyház legfőbb méltóságára.

Sz. IX. *Leo* (1048—1054) mint százada kitünő tudósa a legjelesebb irodalmi nagyok által is magasztaltatott. Irt homiliákat, szent beszédeket, kenetdús leveleket s egyebeket is, melyek még a jelenkorban is tudományi becsessel bírónak ítéltetnek.

VII. *Gergely* (1073—1085) szent pápa korában a tudományok egén legfényesebben ragyogó csillag az egyház- s államokbani nagy zavarok s az egész világot átölelő tevékenysége daczára is tudott magának időt nyerni roppant szelleme dúsitására; a művészeteket és tudományokat előmozdította; a tudósokat nagy tevékenységre tüzelte s ő maga is a szent irodalmat örökbecsű művekkel gazdagította.

II. *Czelesztin* (1143—1144) igen szeretett a tudomány bajnokai- val társalogni, az egyház méltóságait legöröme- stebb szerette ilyenekre ruházni s tanácsaikat gyakran kikérte. Így a diszes és tudós cisterci rend apátját, a szent és colossalis tudós Bernárdot az egyház, állam és irodalom legfontosabb ügyeiben igénybe vette, s mint a kor ritka hatású férfiát igen tisztelte. Ezt avval is igyekezett megmutatni, hogy annak híres tanítványát a *Craticula János* t a kardinálok testületébe felvette.

II. *Lucius* (1144—1745) és III. *Jenő* (1145—1153) pápák az egyház és birodalom törvényeit a legtekintélyesb jogtudósok által összegyűjtették.

IV. *Adorján* (1154—1159) erényei s roppant tudományossága által apostoli székre emelkedvén, a művészeteket és tudományokat ápolta, az irodalom munkásait buzdította, segítette és kitüntette.

III. *Incze* (1198—1216) a romai, párisi és bolognai egyetemeken magát feltűnően kiképezvén, „*Principum christianorum Moderator*“ disze- zimmal tiszteltetett meg; az általa írott művek lángelméjének szép jele- és emlékeül magasztaltatnak.

IX. *Gergely* (1227—1241) dús ismeretekkel birt a szentírás-, pápai és császári jogból; kiadta a *Decretalisok* könyvét, és *Gratián Decretumát* pennafor- ti sz. *Rajmund* által kijavíttatta.

IV. *Incze* (1243—1254) tudós egyházfő „*Apparatus super libros Decretalium*“ című művet és egyéb, a pápai, meg császári jogra vonatkozó terjedelmes értekezéseket írt, melyek bő

tudományosságát hirdetik. „*Canonistarum splendor*“ és „*Juris Parens*“ diszcizmet nyert.

V. *Incze* (1276) Mózes 5 könyve, a zsoltárok, sz. Lukács evangéliuma stb. fölött *Commentárok*at dolgozott ki, melyekben nagyszerű képzettsége mutatkozik.

XIX. *János* annyira kedvelte a tudományokat, hogy ellenei szemére vetnék, miszerint elhanyagolván pápai teendőit, inkább a művészetekkel és tudományokkal foglalkozik.

B. XI. *Benedek* (1303—1304) mint több jeles theologiai művek szerzője egyedül tudományosságával nyitott magának utat az apostoli székre.

V. *Kelemen* (1305—1314) a „*Constitutionis Clementinae*“ című művével lepte meg a jogtudósokat.

XXII. *János* (1316—1334) „*De contemptu mundi*“, „*De visione beatifica*“ s egyéb című művek-, meg szent beszédekkel gazdagította az egyházi irodalmat.

XII. *Benedek* (1334—1342) az érdemes cisterci rend fénycsillaga, az egyház ékessége, 20 becses művel örököltette az irodalom világában nevét, Veronában virágzó akademiát állított, s a heidelbergit szép kiváltságokkal emelte.

VI. *Kelemen* (1342—1362) Petrarca szerint kora leghíresebb bölcsésze s hittudósa bámulandó emléjével mindenkit fölülmult.

V. *Orbán* (1162—1370) a visszaállított híres bolognai gymnasiumot nagy előjogokkal tüntette ki és Petrarca által a tudományok nagyszerű előmozdításaért ünnepélyesen magasztaltatott.

V. *Sándor* (1409) mint „*Scientiarum Magister*“ több ideig Európa első rangu egyetemlein taps-vihar közt tanított, több jeles művet s az „*Immaculata Conceptio*“ ról egy kitűnő értekezést írt.

V. *Márton* (1417—1431) mint a tudományok nagy előmozdítója a merseburgi, lipcsei s egyéb tanintézeteket kiváltságokkal emelte, s általában 12 tanodát részint állított, részint felelevenített és kedvezése által tekintélyre emelt.

IV. *Jenő* (1431—1447), kora nagy tudósa, több jeles művel gazdagította az irodalmat.

V. *Miklós* (1447—1455) nagy tudományosságáról II. Pius, az ő második utódja, így tanuskodik: „*Artibus septem sic a pueritia im-*

butus est, ut omnia praesentia sint: Philosophos omnes novit, Historicos, Poetas, Cosmographos, Oratores, Theologos item; Juris Civilis notitiam habet et Pontificii, nec Medicinam ignorat etc.“

II. *Pius* (1358—1464), IV. *Sixtus* (1471—1484), VI. *Sándor* (1492—1503) pápák tudományosságuk által emelkedtek a pápai székre.

X. *Leo* (1513—1521) már ifjúságában a leghírnevesb tudósok társaságára érdemesítette magát; a görög és latin remekművek kedves olvasmányai voltak. Számos leveleket, beszédeket, versek- s értekezéseket irt, melyek egy szép kis könyvtárt képeznek.

VI. *Adorján* (1522—1523) bő tudományosságaért V. Károly császár nevelőjévé szemeltetett ki egykor s a pápai koronát szép ismereteiért nyerte.

III. *Gyula* (1550—1555) a görög, latin és héber nyelveket alaposan birván, s a bölcsész, jogi meg hittudományi tanszakokban igen járatos levén, a tudósok által méltán magasztaltott, valamint IV. *Pál* pápa is.

V. *Pius* (1566—1572) a tudományok előmozdítása tekintetében igen üdvösen intézkedett; mivel az egyetemek a jezsuiták iránti irigységen alapuló gyűlöletből azok híres tanítványait sem akarák az akadémiai rangfokokra emelni, és az ezekkel járó dijt a szegények letenni nem birták, azért ezen szent egyházfő megengedte a jezsuita-társodáknak az akadémiai rangok osztogatását.

XIII. *Gergely* (1572—1585) már ifjúságában a híres bolognai tanszékről a jogi ismereteket oly szép sikerrel hintette, hogy mély s bő avatottsága közfigyelmet gerjesztett. Híres tanítványai közül említendők: Farnese Sándor, Mandrutius, Truckesz Otto, Polus Reginald s Borromaei Károly kardinálok. Ezen kitűnően tudós pápa a főbb tanintézetek számát tetemesen növelte.

V. *Sixtus* (1585—1590) sz. Ferencz érdemes rendének gyönyöre és büszkesége, a leghatalmasb pápák egyike, roppant tudományos készülségeért közönségesen „Doctor Doctorum“ diszcimmal tiszteltetett meg. Ő maga is több jeles mű szerzője Nagy Gergely pápa összes műveit Romában kiadni (1588—1593) kezdette, és a művészetek meg tudományok felvirágoztatására bámulatosan sokat tett.

V. *Pál* (1605—1621) VIII. Kelemen második utódja, ki az egyházi történelem előmozdításában dicséretes buzgalommal működött, három híres papnövelvét, és a róla nevezett „Collegium Clementinum”-ot állította, követte e szép példát, midőn a vatikáni könyv- s apostoli irattár nagyszerű palotáit emeltette.

XV. *Gergely* (1621—1623) a Germanicum és Romanum Collegiumban a tudományok bő ismeretét sajátítván el, az európai híri bolognai tanintézetben roppant számú tudósok jelenlétében mindkét jogból tudói rangot nyert s nagyon megérdemli tettei- s jeles műveinél fogva a tudós egyházfők közé számíttatni.

VIII. *Orbán* (1623—1644) pápa tudományosságát így rajzolja Oldoin: „Floruit Poesi et Philosophiae laude; Princeps fuit in Jure; sacras linguas aprime calluit; Theologiam pervasit; graecos, latinosque Petres evolvit ac comprehendit; Orationis facundia et historica cognitione nemini cessit.”

X. *Incze* (1644—1655) már 20 éves korában ritka elméleti tehetségei folytán a tudórok diszes sorában tündöklött, mint pápa a művészetek és tudományok előmozdítására igen sokat fáradozott és áldozott.

VI. *Sándor* (1655—1667) pápa is már ifjú korában híres költő, szónok, történész, jog- és hittudós volt; tudományos ismereteit egészsége hátrányára is gyarapította.

IX. *Kelemen* (1667—1669), XI. *Incze* (1676—1689), VIII. *Sándor* (1689—1691) s még egyéb pápák is joggal számíttatnak a tudós egyházfökhöz.

XI. *Kelemen* (1700—1721) bő tudományossága alapját a romai Collegiumban megvetvén, annyira szerette a tudományokkal foglalkozást, hogy közönségesen csak a „tudós” czímmel illetetett.

XIII. *Benedek* (1724—1730) a híres Ursini-Gravina hercegi házból vevén eredetét, korán sz. Domonkos érdemes rendébe lépett, melynek tekintélyes tanintézeteiben a bölcsészeti és hittudományi tanszakokban magát igen kiképezte, több tanodát állított s jeles művel (Opposit Theol. Tom. III. Romae 1728.) nevezetessítette magát a szent irodalom világában; a tudósok nagy öröme a híres Perfetti költőt Romában ünnepélyesen borostyánkoszorúval díszítette fel, mi Petrarca ily kitüntetése óta az örökvárosban nem történt. Számos becses művei a vatikáni könyvtár kéziratai közt őriztetnek.

XII. *Kelemen* (1730—1740) a híres pisai akadémia által jogtudósra emeltetett, és a tudományokat mindig igen szerette. A tudós

XIV. *Benedeknek* műveit a híres de Azevedo Emmanuel jezuita adta ki Romában (1747—1751) 12 kötetben. Egy teljesebb ivrétű kiadás 15 kötetben Velenczében látott világot 1767-ben. A keresztény és romai régiségek, egyház és zsinatok története ápolására tudós társaságokat állított; a vatikáni könyvtárt, melynek roppant lajstromát kinyomatta, temetesen gyarapította, a jeles francia és angol művek fordítását megrendelte; szülővárosának, Bolognának, akadémiaját műbecsü festményekkel, fősznyomatokkal és nagyszámu híres művekkel ajándékozta meg.

XIII. *Kelemen* (1758—1769) kora legjelesb jogtudósainak egyike volt, kinek közvetlen utódja

XIV. *Kelemen* (1769—1774), sz. Ferencz érdemes szerzetének másik gyönyöre és büszkesége, a legkitünőbb pápák egyike, mint híres bölcsész és hittudós roppant ismeretei által emelkedett az apostoli székre. Az annyi tudós férfakkal ékeskedő jezuita-rend elnyomásával ugyan irtózatossá vált az irodalomra, de kimentti őt ama körülmény, hogy ezt a vallástalan kormányok ellenállhatlan követelése folytán érzékenyen zokogva tette, mint a melyeknek már többé sem jámbor, sem tudós főkre nem volt szükségök! Jeles értekezései kéziratban őriztetnek, és számos levelei két kötetben hagyták el a sajtót 1776-ben, melyek francia, német, angol, magyar s egyéb nyelvekre is átfordittatván, több kiadást értek.

VII. *Pius* (1800—1823) pápa tudományosságáról eléggé kezekedik az, hogy sz. Benedek tudós szerzetének tagja volt. Az irodalom és egyház nagy előnyére visszaállította a jezuita-rendet. De említendő szintén igen jeles képzettségű előde

VI. *Pius* (1775—1799) is, ki oly bámulandó elmével birt, hogy már 18 éves korában nagy ünnepélyességgel jogtudósra emeltetett. Mint pápa feltünően előmozdította a művészeteket és tudományokat, szívesen segítette és buzdította a tudósokat, kikkel igen szeretett társalogni.

XII. *Leo* (1823—1829) már mint fiatal áldozár híres tudósak ismertetett, a pápai székre emeltetvén, a művészeteket és tudományokat jelentékenyen előmozdította; a híres romai társodát ismét a jezuitákra bízta, igen nagy könyvtárt és csillagászati intézetet engedvén

át nekik 12000 scudi évi jövedelemmel; az egyházi államokban az oktatás és nevelés rendszerét czélszerűbb alapokra fektette, s a tan-székekre a leghiresb tudósokat léptette.

VIII. *Pius* (1829—1830) híres theologiai és cónoni tudór volt, a tudományok előmozdítására nagyon hatalmasan működött közre.

XVI. *Gergely* (1831—1846) az érdemes kamalduli rend tudós tagja, Romában több ideig fényes sikerrel theológiát s egyházi jogot tanított. Szabad idejét ezen közfigyelmet gerjesztett műve vette igénybe: „Il trionfo della Santa Sede e della chiesa contra gli assolti dei novatori combattuti e respitutti colle stesse loro armi,“ azaz: „A szentszék és egyház diadala, vagyis az ujitók legyőzése s megczáfolása saját fegyverekkel.“

IX. *Pius* (1846—) mint a tudós pápák egyike szintén sokat tett a művészetek és tudományok emelésére.

* * *

Ime, mily diszes sora ez a tudományvilág nagy bajnokainak, kik a művészetek és tudományok meleg ápolása által is oly bámulandóan működtek a civilisatio terjesztésén, hogy ezen diszes sor előtt mély tisztelettel és forró hálával kell meghajolni mindazoknak, kik a köz-műveltség terjesztése körül annyi századokon át szerzett és mindig fényesebben ragyogó érdemeikről és áldozatokról még némi fogalommal birnak. Hol az az uralkodó ház, mely annyi tudós tagot birna felmutatni, mint az apostoli szék? Hol az az ősrégi dynastia, mely annyit áldozott volna a műveltség terjesztésére, mely annyi tanintézetet állított volna, mint a szegény halász székén ülő tudós egyházfők? Hányan vannak mégis az ősz egyházban s ezen kívül is, kik a gyalázások, rágalmazások és szemtelen hazugságok gonosz és aljas lelkű nagymesterei után azon szilárd hitben vannak, hogy a pápák tudatlanok voltak, és nemhogy ápták volna a tudományokat, hanem inkább ezek világának kioltása volt örökös és kedves feladatuk! Ily otromba állításokkal igen könnyen elámithatni ugyan azokat, kikről elmondhatni: „Sunt, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus“; de kik a pápák tudományosságáról s irodalmi ragyogó érdemeikről írott művek vagy értekezések valamelyikét gondosan átolvassák, azok bátran oda mondják a rágalmazás szeny-

nyes lelkü nagymesterének: „Turpiter mentiris malevole!“ mert hisz, mint itt is láttuk, a pápák nagy része egyedül tudományossága által jutott az apostoli székre, mit maig is fönlevő igen számos műveik hangosan bizonyítanak. Hogy pedig az általok roppant áldozatokkal állított maig is virágzó tanintézetek, számtalan tudósnak felsegítése, irodalmi és művészi tevékenységre buzdítása, nagyszerű kitüntetése, műveik kiadása stb. a pápák által a tudományok világán k kioltására tétetnek, ezt csak oly elfogult állithatja, ki mitsem gyűlöl inkább mint az igazságot, melyet örömet megtagad, ha ily módon ezeket ámíthat folyton, vagy ki oly buta, hogy a tudományok és irodalom körüli érdemekről fogalommal sem bir, avagy oly gyöngye fejű, hogy minden badarságot örömet elhisz, ha az Jézus ősi egyháza fejének gyalázását czélozza! Suum cuique! (V. ö. Kolb: Series Romanorum Pontificum.)

III.

A romai pápák jótékony befolyása hazánkra.

Kedves hazánkat annyi századokon át sok sulyos csapás érte, számtalan vész környezte. Majd kül-, majd belharczok által zaklatott; majd meg saját fiai vágtak rajta sokáig, igen sokáig vérző sebeket! Oh hányszor döntötték e hazát az önzés, nagyravágyás, gyűlölség, uralkodási vágy, pártdüh, s átkos egyenetlenkedés a végromlás örvényének szélére! Hányszor volt minden oldalról elhagyatva, kincstára kiürülve, s lakói a rettegés- meg kétségbeesésnek kitéve! Ki mentette meg ilyenkor hazánkat a végpusztulástól; ki szabadtotta ki hatalmas elleneinek békóiból; ki tartotta fön függetlenségét; ki volt vigasztaló anyyala legnagyobb inségében s nyomoraiban; ki segítette hatalmas nemtöként századokon át üdvös tanácsok- s roppant pénzáldozatokkal; ki volt békeszerző az annyiszor pártoskodó magyarok közt; ki békíté ki a haza nagy kárára czivakodó nagyokat és testvéreket, az uralkodót fiával, a nemzetet királyával; ki vezette az igazság és erény utjára az alattvalóit bántalmazó és botránkozató királyt; ki volt e hazának leghivebb barátja, tanácsadója, védője; s ki örködött egy gyöngéden szerető anyaként fölötte, kihez

őseink minden szükségeikben bizton fordulhattak s reményökben soha sem csalatkoztak? A pápa. Igen a papák mentették meg hazánkat a hunnok- s avarokéhoz hasonló elpusztulástól, ők emelték azt az ország rangjára s vezérét királyi méltóságra. A pápa nemcsak az egyházba vette fel nemzetünket, hanem ezáltal egyszersmind Magyarországot a polgárisult európai államok közé igtatta. A német császárok hatalmaskodása s később a török járom ellenében is a papában talált nemzetünk legbiztosabb védelmet s pártfogókat, kik a leroskadáshoz mármár közelgő hazánkon roppant s majdnem hihetetlen mennyiségű pénzzel s tetemes haderővel segítettek, még pedig oly szorult körülmények közt, midőn a magára hagyott nemzet hasztalan várt segítő jobbot az egymás közt egyenetlenkedő szomszéd uralkodóktól.

Ha a következő történelmi adatokat figyelmünkre méltatjuk, kénytelenek leendünk belátni s a legforróbb hálára indulva elismerni, hogy csakis a papáknak köszönheti hazánk polgárisultságát, függetlenségét s a török iga alóli felszabadulását.

Sz. Péter (42—67), az egyház első feje, sz. Domniust küldötte az evangelium hirdetésére, ki e főséges tisztelet Horvát-, Dalmát- s Bosnyákországokban szép sikerrel teljesítette.

Az apostoli szék megbízása folytán sz. Andronicus püspök a scythákhoz utazott, hogy a még ott levő hunnokot a sz. egély tanival megismertesse. (Bolland. 17. Maji) Majd ugyanazon scythákhoz sz. Theotin küldetett, kit ragyogó erényei s csodaműveiért a hunnok igen szerettek, mint Zozomén írja. A szent férfiú 402-ben I. Inceze pápa (402—417) korában mult ki.

A magyarok Pannoniába jötte előtt bizonyos laureaci Lőrincz nevű püspökségre emeltetvén, ezen romai tartományba küldetett, hogy az üdv igéit hirdesse. Fáradalma nem volt sikertelen.

Sz. Dénes pápa (259—269) 260-ban sz. Miksát ugyanazon tartományba küldte vissza, hol mint buzgó hithirdető nemsokára a laureaci püspökségre emeltetett. (Inchoffer in Annal. Eccl. ad ann. 260.)

Sz. I. Anasztáz 399 körül sz. Nicetást Dáciába menesztette, hol szép számu dákok- és hunnokot térített meg s mint dáciai püspök hunyt el. (Inchoffer ad ann. 399.)

Sz. Nagy-Leo pápa (440—461) Attilát, midőn az Roma falaihoz

közelednék seregével, ékesszólása varázshatásával szándéka megváltoztatására bírta, ki aztán Pannoniába tért.

Szt. Szörény (Noricorum Apostolus) az apostoli széktől nyert felhatalmazás következtén szintén Pannoniában buzgón terjesztette az evangéliumot, míg 482-ben ki nem mult.

V. *Bonifác* (619—625) engedélyével sz. Rupert, Juvavia (ma Salzburg) püspöke, a Dunához közeleső városok-, falvak- s Pannoniában többeket nyert meg Jézus egyházának.

Sz. III. *Leo* (795—816) által nyugati császárrá koronázott Nagy-Károly a sicambriai mezőkön legyőzött magyaroknak, kik közül többen Jézus hiveivé lőnek, ezen pápa esedezése folytán 803-ban szabadságukat visszaadta.

II. *Eugén* (824—827) Uroloph patáviai mások szerint meg laureáci püspököt 825-ben apostoli követül az egyház rendezésére Pannoniába küldötte.

Sz. I. *Miklós* pápa (857—867) szent. *Methód* és *Cyrrill* jeles vazulrendi szerzeteseket Morvaország- s Pannoniába küldte, hol mint tudjuk, az Ur földi országát valódi apostoli buzgalommal terjesztették.

VIII. *János* (872—882) a sz. *Methód* által Pannoniában hirdett tant irigy rágalmozói ellenében a katholika egyház hit- s erkölcstanitmányával teljesen öszhangzónak nyilatkoztatta ki, *Voich*-ot adván mellé segéd társul, kit azután a nitriai püspökségre emelt.

A pápák ezen gondoskodása nem csekély befolyással volt őseink polgárisodására, de azoknak nemzetünk iránti közvetlen jótékonyosságuk csak a X-dik századdal kezdődik. Minthogy a magyar nemzet a keresztény hit elfogadásával a polgári műveltség elemeit is felvevé, épen annak fejlesztő ereje alatt lett nagygyá és dicsővé, a pápáknak pedig már nemzetünk megtérítésében is nagy részök volt: melyik igaz hazafi tagadhatná meg már e tekintetből is a romaí pápáktól a hálás elismerést? Már a X-dik század első felében megtettek mindent VII. *Leo* (936—939) és II. *Agapit* (946—955), hogy a lorchi püspöknek ezen szándékát elősegítsék.

Ezek nyomdokait követte VI. *Benedek* (972—973), ki *Pilgrim* passauai püspököt ezen czélból Magyarország fölött érseki hatalommal ruházta fel és erélyesen buzdítá, hogy „a magyar nemzetből a keresztény hit hirdetése által az Urnak tökéletes népet készítsen.“

Hire terjedvén ama ritka buzgalomnak, melyet Géza s István vezérek a szent hit ügyének előmozdításában kifejtettek, V. *Gergely* (996—999) istenesség s tudomány tekintetében kitünő világi és kolostori papokat küldött hazánkba, hogy az Ur igéit hirdetvén, a hivek megszorodtával egyházakat alapítsanak.

Sz. István az evangéliumi jó magot meglehetősen elhintvén, Astrik pannonhalmi apátot s kinevezett kalocsai püspököt egy tekintélyes követség élén Romába küldötte, hogy az akkori II. *Sylvester* pápát (999—1003) a magyar egyház állapotáról körülményesen tudósítsa; a keresztény fejedelmek dicséretes szokása szerint hazánk s vezére hódolatát az egyház fejének kijelentse; a Jézus egyházába tért magyarokra uralkodójokkal együtt annak áldását kikérje; az országot az apostoli szék ótalmába ajánlja; annak jóváhagyását az esztergomi érsekség- s püspöki székekre kikérje, s végre a vezér részére királyi czimet és koronát nyerjen. Az említett egyházfő a vitéz magyar nemzet követeit nagy öröm- s kitüntetéssel fogadta, s azonnal kijelentette, miszerint Istvánt a magyar egyház alapításában s szervezésében kifejtett istenes buzgalmaért különös előnyökkel s kiváltságokkal tisztelendi meg. Mit meg is tett; mert a követek által előterjesztett pontokat mind megerősítette, István intézkedéseit jóváhagyta s neki „Apostoli király“ diszczimet, diszjelvényeket, egy más fejedelemnek szánt drága koronát küldött, kettős kereszttel is megörvendeztetvén. Egyszermind hatalmat is adott neki, s e koronával diszitett törvényes utódainak, az ő nevében a magyar egyház ügyeit rendezhetni, a megürült főpásztori s káptalani székekre, valamint az apáti s préposti méltóságokra istenfélő s tudományos képzettségű egyházi férfiakat kinevezhetni, (Koller: Hist. Eccl. Tom. II. pag. — Feszler: Geschichte der Ungarn, I. Bd.) Igy szerzett II. Sylvester sz. István első apostoli királyunknak méltóságot, fényt s tekintélyt künn s benn.

Első apostoli királyunk 1019-ben a többi közt Imre fiának meghagyta, hogy az apostoli szent hitet hiven kövesse s azt övéi közt föntartani törekedjék; a romai egyház tekintélyét támogassa s annak feje iránt hazánk kitüntetéseért hálával s tisztelettel viseltessék. 1038-ban a szent király még egyszer körébe gyűjtvén a püspököket és nagyokat, a romai katolika hitet különösen szívökre kötötte, s országát a bold. Szüz ótalmába ajánlotta, kinek is közbenjárására

azt az Ur irgalma annyi kegyhelylyel áldotta meg, mennyivel tán egy ország sem kérkedhetik e földön.

Sz. István halála után rokona Péter választott királylyá, de a nemzet gyűlöletét magára vonván, trónjától megfosztatott, melyre az ország nagyjai Aba-Samut ültették. IX. B e n e d e k (1033—1046) sajnosan értesülvén arról, hogy a törvényes uralkodót az ellene támadt lázadók elűzték, hazánkba követet küldött, ki miután Aba-Samut rávenni nem bírta, hogy a koronát a törvényes uralkodónak engedje át, azt kizárta az egyházból. Makacsságaért nemsokára meglakolt, mert Henrik császár seregei által Győrnél legyőztetvén, futásnak eredt, de elfogatván megöletett; Péter pedig a trónra ismét visszalépett.

I. András király (1046—1061) II. D a m á z pápához (1048) küldött követe által tudósította az apostoli széket, hogy a Vathaféle lázadás által az egyházon s religión ütött sebeket begyógyítani törekedett, s a békét teljesen helyreállította. Aközben meghalván az említett pápa, őt az apostoli széken sz. IX. L e o (1048—1054) követte, kihez az említett magyar király fényes követséget küldött, az apostoli szék védelmébe s pártfogásába ajánlván országát. Egyszersmind kérte a szent egyházfőt, hogy az országot Henrik császár ellen védelmezze. A honunkat szerető pápa szives örömmel tett meg mindent, késznek nyilatkozván még személyesen is megjelenni Németonban. A császár és királyunk közti ellenségeskedések megszüntetése végett követeit czélszerű utasításokkal látta el, s midőn azok minden megfeszített törekvése sikertelen maradt, IX. L e o 1051-ben maga is az említett Németországba utazott. De fájdalom, hazánk ügyében tett fáradozásait a béke gonosz akaratu ellenei meghiusították!

A német császárok a romai birodalom örököseinek tartván magukat, az egész nyugatra igényt tartottak. Azért a magyar királyságot is a nyugati birodalom egyik tartományaul tekintették s minden alkalmat megragadtak a szemeik előtt lebegett cél elérésére. Igy avatkozott III. Henrik császár Péter és I. András, IV. Henrik pedig Salamon és I. Géza idejében hazánk belügyeibe. De ezen illetéktelen beavatkozásoknak véget vetett a pápa, s midőn a Salamon által is szorongatott Géza az apostoli szék védelméért esedezendő, meghitt udvari káplánját, Schwarcz Györgyöt, Tokajból követül Romába küldte, a hatalmas VII. G e r g e l y (1073—1085)

a többi közt így írt 1075-ben I. Géza királyunknak: „Notum autem tibi esse credimus, Regnum Hungariae, sicut alia nobilissima regna, in propriae libertatis statu esse debere, nec ulli alteri regi subijci“, — s valóban hazánk függetlenségét a Német-birodalom ellenében közbenjárásával föntartotta. Egy másik levelében pedig tudatja a királylyal, hogy Salamonnal kibékítendi: „Ut sic fiat, ugy mond, in pace nobilissimum Regnum Hungariae, quod hactenus perse principaliter viguit, ut rex non fiat tibi regulus.“ — Ugyancsak ezen VII. Gergely teljesítendő sz. László királyunk kérelmét, Imre hercezet atyjával, az első apostoli királylyal együtt és Gellért püspököt a szentek sorába igtatta, a magyar nemzet drága nagyjainak egyházi megdicsőítése által kegyeletes szeretetet tanusítván a nemzet iránt, mert ama szentekben, ezt is dicsőíté.

III. Béla királyunk csak az apostoli szék különös közbenjárása által nyerhette meg a koronázást s uralkodása (1173—1196) alatt csak a pápák bölcs tanácsa s hatályos tekintélye folytán csillapultak le a görög viszályok hazánk nagy előnyére. (Nogál: Magyarország történelme dióhéjban, 18. l. — Dr. Hatvani I. 290—306.)

II. Orbán (1088—1099) a Szentföldet a hitetlenek igája alól felszabadítandó, több buzgó keresztény fejedelmekkel és nagyokkal egyetérve, a keresztes hadak vezényletével hazánk hőslélekű királyát tisztelte meg; de sz. Lászlót e nagy kitüntetés elől a halál elragadta.

IV. Adorján (1154—1159) a püspökségre emelt ősrégi nyitrai egyházat megerősítette, s III. Celestin (1191—1199) I. László hős királyunkat a szentek lajstromába irván, ezáltal a vallásos hősiséget megdicsőítette s a magyar bajnoki szellemet földi s ezentüli célokból megszerezűen emelte s ápolta.

Imre király is kormánya elején öcsese András lázadása által szorongattatván, annak elfojtását egyenesen az apostoli székeknek köszönhette. Ugyancsak III. Incze (1198—1216) támogatása folytán koronáztatta meg az említett király kiskoru fiát III. Lászlót, kit mennyire pártolt ezen igen hatalmas pápa s mily atyailag örködött fölötte, bőven elbeszéli Hatvani (I. 326—327.) — Megtudván III. Incze, hogy a gazdag és felfuvalkodott velencei köztársaság csak a magyar korona dalmáthoni birtokainak csonkításával adott hajókat a keresztéseknek, mind ezeket, mind a velencieket kiközösítette. Az

előbbieket azonban nemsokára, hogy szent vállalatukban ne akadályoztassanak, feloldozta az egyházi büntetés alól. Ugyancsak III. Inczének köszönhette II. András királyunk, hogy a szomszéd fejedelmek kimélettel, az ország nagyjai elnézéssel s a főpapok tisztelettel viseltettek iránta. Hasonló védőkre talált a király III. Honor s IX. Gergely pápákban is.

III. *Honor* (1216—1227) a keresztény fejedelmeket új kereszties had gyűjtésére felhíván, annak egy tekintélyes részét II. András vezényletére bizta. Ezáltal hazánk az apostoli szék kegyéből egész Európa színe előtt megtiszteltetett, s ezen a szent hit érdekében viselt harci fáradalmakért nem egy, maig is létező és köztiszteletben álló tekintélyes magyar nemzetség őse nyerte nemesi okmányát s adománylevelét, melyek eredetére ma már alig emlékeznek vissza a pápák ellen nemtelenül berzengő hálátlan unokák. — Ugyancsak ezen pápa a barbarok betörései által fenyegetett Erdély különböző pontjaira lovagrendi vitézeket alkalmazott, s ezek közt a bodzai s bárczasági lovagokat is, hogy kötelmeiket annál hívebben teljesítsék, az üldözések ellen pártfogolta s több kiváltságokkal látta el. (Benkő: *Milkovia*, Tom. I. pag. 102—104. Schmitt: *Episcopi Agrientes*, P. I. pag. 107—108.)

IX. *Gergely* (1227—1241) a milkóviai püspökséget, mely a székely földet s Moldva egy részét foglalta magában, a kunok megtérítése tekintetéből az apostoli szék hatósága alá veté, s közönségesen „*kunpüspökség*”-nek nevezé. — Midőn a Sajó meketti szerencsétlen csata után IV. Béla mindenkitől elhagyatva földönfutóvá lett és a tatárok az országban iszonyuan dultak: Pozsonyból Vancsa István váczai püspököt küldé IX. Gergelyhez segítségért a tatárok ellen. A szentatya szemeiből könnyek hullottak kedves hazánk akkori szomorú és vészteljes sorsa fölött, irt Európa fejedelmeihez, meleg szavakban szólítván fel őket, hogy e szerencsétlen országot gyors segély által mentsek meg, s a ravasz II. Frigyes császár kiengesztelésére is mindent megtett. — Ugyancsak IX. Gergely, IV. Béla királyunkat 1236-ki iratában meginti, önmaga s az Isten ellen elkövetett bűnnek bélyegzi a király tetteit, melyeknél fogva az egyházat javaitól megfosztja, s sürgetve inti őt azok visszaadására, felhíván a hon főpapjait is, hogy a királyt arra hajlandóvá tegyék. Ezen utóbbi a tatárok közeledtének hírére, a honvédelem érdekében engedélyt

kért a pápától, hogy a közjövödelmeket kincstárának jobb karba hozatala végett zsidók- s izmaelitáknak haszonbérbe adhassa. Arra is kérte a pápát, hogy a tatárok ellen a Németbirodalomban is keresztes-hadat hirdettessen. IX. Gergely nem késett e kívánságokat teljesíteni, de az utóbbit meggátolta a császár. — Ugyanezen egyházfő II. András és Gertrud leányát, a kedves magyar Erzsébetet, thüringiai Lajos nejét, igen nagy ünnepélyességgel a szentek lajstromába irván, ezáltal igen nagy tisztelet háramlott hazánkra. — Robert esztergomi érseket a kunok megtérítése tekintetéből 1227-ki július 30 án kelt bullájában apostoli követévé nevezte ki, ki is azokhoz elutazván, Borics fejedelmeket s 15,000 alattvalóját keresztelte meg Moldvában. — Végre ezen pápa a honi keresztes lovagok jogait is erőlyesen védelmezé.

IV. Béla király 1243-ban azon kéréssel fordult IV. Incze pápához (1243—1254), hogy büntetné meg azon minden emberi s keresztényi érzetből kivetkőzött szörnyeket, kik, míg a tatárok az ország belsejében dultak, nem iszonyodtak annak menten maradt részeit pusztítani, s hogy a tatárok visszatéréséről szárnyaló hírek megvalósulása esetére keresztes-haddal támogassa az önerejével meg nem védhető országot. A pápa mindkét kérelmet örömmel teljesíté. Az el- sőt illetőleg két morva apátot szigoru nyomozással bizott meg; a másodikra vonatkozólag pedig meghagyta Berthold aquilejai patriarchának a keresztes-had hirdetését, s a norvégiai herczegnek keresztfogadalmát akép módosította, hogy azt Magyarországbán is teljesít- hesse a tatárok elleni harcölésával. — Ugyanazon pápa a Jánosvi- tézeknek s mindazoknak, kik mint keresztesek hazánkban a tatárok ellen harcölni akarnak, ugyanazon búcsuk- s bünbocsánatokat biz- tosította, melyeket a Szentföldön harcölók szoktak nyerni. — Ugyan- azon egyházfő III. Endre atyját, István herczeget, némely egyházak segedelméből kegyelemkenyérrel táplálta (Ld. e pápa leveleit Fehér- nél: IV. 1, 367.) s neki Siciliában javakat adott (U. o. IV. 2, 72.)

IV. Sándor (1254—1261) ugyanazon IV. Béla király kérelmére megengedte, hogy az egyházi jövödelmek ötödét a tatárok elleni há- boru költségeinek fedezésére fordithassa.

Midőn IV. Béla és koronázott fija, István, között két izben is viszály támadt, a fiu atyja ellen fegyvert ragadván, hazánk nagyjai IV. Orbán pápát (1261—1264), később IV. Kelemen (1265—

1268) kérték fel közbenjáróul. Az előbbi egyházfő megható iratával kibékítette a két koronás főt (Katona: Epist. Urbani IV. Tom. VI. pag. 415.) s a második egyenetlenkedéskor IV. Kelemen erélyes válasza sem maradt hatás nélkül. — IV. Orbán Mária királynő javait az erőszakos elfoglalások ellen védelmezte, s IV. Kelemen megerősítette a IV. Béla s fija V. István közt létrejött békeszerződvenyt.

A 17 éves IV. László trónra lépven, B. X. G e r g e l y pápa (1271—1276) egy iratában azonnal intette őt, hogy oly tanácsosokkal környeztesse magát, kik őt az isteni törvények útján vezetik, nem pedig olyanokkal, kik gonosz tanácsaik által őt az igazság ösvényéről letántoritják. (Epist. Greg. X.) — Ottokár cseh király a gyöngye ifjú királynak, IV. Lászlónak, zavaros kormányát hasznára fordítani akarván, sereget küldött a határokra. Ezen veszélyben hazánk ismét a pápához fordult s X. Gergely megintette Ottokárt, lenne tekintettel a magyar király gyöngye korára, ki mint olyan őt meg nem bánthatta. (Raynald Annal. Eccles. 1272.)

Midőn ugyanezen magyar király napról napra mélyebben merült a kicsapongásokba, s az ország kormányát mindinkább elhanyagolta, a haza nagyjai III. M i k l ó s pápához (1277—1280) fordultak, hogy a királyt az erényes életre visszavezesse s az uralkodói kötelemre figyelmeztesse. A pápa értesülvén az ország szomorú állapotáról, legottan elküldé követül hazánkba a híres Fülöp fermói püspököt a bajok orvoslása végett, s az európai fejedelmeket is felszólítá irataiban, hogy ugyanazon irányban használják fel befolyásukat.

Az Árpádok egész korszakán át, 890—1301-ig, a pápák igen atyailag viselték magukat hazánk iránt. III. András (1290—1301) az utolsó árpádházi király halála után két pártra szakadt az ország, honnét zavargások és véres összeütközések származván, mindazon rosszakkal áraszták el hazánkat, melyek a polgári háborút követni szokták.

V. Kelemen (1305—1314) az apostoli szék által mindig kegyelt magyar nemzetet a béke olajágával megörvendeztetni akarván, a tekintélyes Gentilis kardinált követi minőségben hazánkba küldötte. Ez minden törekvéseit oda irányozta, hogy a trónvillongásokat megszüntetvén, a jó rend minél előbb helyreállítassék. Fáradalmait a legszebb siker koronázta; mert honunk nagyjai meggyőződven, hogy a papának nem más a célja, mint Robert Károlyban az országnak

erényes, erélyes s művelt uralkodót adni, azt a magyar nemzet királyaul országgyűlésileg elismerte s megkoronáztatta. Mint a következmény fényesen igazolta, Robert Károly nem volt méltatlan az apostoli szék pártfogására; mert uralkodása (1308-1342) s a méltán „Nagy“-nak nevezett fija I. Lajos (1342-1382) alatt is hazánk a leghatalmasabb volt, s a legszebb, legboldogabb napoknak örvendett. Ugyanazon V. Kelemen Apor László erdélyi vajdát rávette, hogy a szent koronát a törvényes magyar királynak kiadja, nehogy a pártokra szakadt magyar nemzet még nagyobb szerencsétlenségbe döntessék.

XXII. *János* (1316—1334) Robert Károlyt az egyházi javak védelmére intette s magán-életére nézve is atyai feddést intézett hozzá.

Nagy-Lajos királyunk 1345-ben arról értesülvén, hogy szeretett fivére András hűtlen neje által megfojtatott, azonnal az apostoli székhez fordult; s az akkori pápa VI. Kelemen (1342—1362), ki különben is igen jó hajlammal viseltetett Nagy Lajos iránt, megígérte miszerint ama vértettet illetőleg szigorú nyomozást rendelend, s a bűnösöket érdemek szerint megfenyitendi.

Meghallván VI. Ince (1352—1362), hogy Nagy-Lajos a romai egyház tiszteletének öregbitése, terjedelmének növelése s saját koronája jogainak szilárdítása végett is Rácországot haddal készül megtámadni, derék királyunkat a kardinálok gyülekezetében az egyház zászlósává nevezte ki, s az egész keresztény világban könyörgéseket tartatott, hogy Isten a buzgó fejedelem törekvéseire áldását adja, s öt valahára egy örökssel boldogítsa. (Dr. Hatvani: II. 112.) Majd ugyanazon egyházfő említett királyunkat később keresztel díszített zászlóval s többféle egyházi kegyekkel is megtisztelte. (Acta Sanct. Katonánál: 10. 178.)

V. *Orbán* (1362—1370) a törökök ellen harezolandó Nagy-Lajosnak egy okmányt küldött, melyben mindazoknak búcsut enged, kik zászlói alá gyülekezendnek (Katona: Hist. Crit. X. 391. köv.) — Ugyanazon királyunkat, kit az egyház körüli fényes érdemiért nem szünt meg magasztalni (Cod. Dipl. IX. 4, 141.) siciliai örökségében Anjou-Lajos, a francia király öcscse, ellen védelmezte s a hazánk műveltségét előmozdítani akaró királynak megengedte, hogy Pécssett egy főtanodát állithat, kikötvén, hogy a tanárok illő ellátásáról mind ~~szorgalmasan~~ bőkezűleg gondoskodjanak (Cod. Dipl. IX. 4, 65, 59.)

Elérkezett ama gyászemlékü idő, midőn a törökveszély Magyarországot közvetlenül, az egész keresztény Európát pedig közvetve fenyegetni kezdette. Kihez fordult ekkor a különben hatalmas Nagy-Lajos is? XI. Gergely pápához (1370—1378), kit 1372-ben követei által figyelmeztetett e nagy veszélyre s keresztések gyűjtésére bullát kért.

Zsigmond király is, ki többször vezette seregeit az ozmánok ellen, XII. Gergelyhez (1406—1409) folyamodott, hogy általa az európai fejedelmektől segílyt nyerjen. A pápa mindazok részére, kik a törökök ellen hadakozni fognak, teljes bucsut is engedményezett.

IV. Eugén (1431—1447), hogy az Erzsébet, Albert király özvegye és I. Ulászló király közti egyenetlenkedést megszüntesse, a pártok közt az egyetértést helyreállítsa, és a kibékített rendeket a közös ellenség, a török, ellen háborúra lelkesítse, 1440-ben Julián kardinált küldé az országba. És midőn ennek csakugyan sikerült az ellenségesen szemközt álló pártokat kibékíteni: nem volt-e működése áldásthozó az országra, megmentvén azt a belső pártok dulásaitól, épen akkor, midőn azt a törökök részéről a külveszély már annyira fenyegette, és melynek elhárítására oly annyira szükséges vala az egyetértés a honfiak közt! — Ugyancsak az említett kardinál által több ízben jelentékeny segílyt küldött a pápa a török ellen hadakozó Ulászlónak. A többi közt Julián egy kereszties hadsereget is hozott a király segítségére, midőn az 1443-ban Budáról az ozmánok ellen indult; és 1444-ben a török kiűzésére már terv is volt készítve: de közbejött a szerencsétlen várnai ütközet, melyben a többi közt Julián pápai követ is halálát találta.

A következő években is ismételve a pápákhoz fordultak a magyar rendek, azoknak erkölcsi és anyagi támogatását kérvén ki a török s Frigyes német császár ellen, ki László királyt kezei közül kibocsátani vonakodván, az országban elhatalmasodott fejtelenséget és pártviszályt szitotta. Az 1449—50-ki Pesten tartott országgyűlés rendei a többi közt így irtak V. Miklós pápának (1447—1455): „Kérjük szentségedet, hogy gondoskodását tőlünk meg ne vonja, és ne hagyjon kifáradni az erőfeszítésekben, melyeket hazánk elárvult állapotában a szükség igényel tőlünk.“ Majd ismét ezeket irák: „A legbensőbbben esedezünk, méltassa szentséged ügyünket apostoli figyelmére. A sok közül, mit jogosan kívánhatunk, csak hármat

akarunk szentséged gondoskodása- és pártfogásába ajánlani: választott királyunk kiadását, az ország határhelyeinek kiürítését, és nádorunknak a német király méltatlan fogságából ki szabadítását." A pápa közbelép, inti Frigyeset, hogy a magyarok jogos kívánatait teljesítse, nekik Lászlót kiadja, s őket a törökök elleni hadban is támogassa. Frigyes engedett s a magyarokkal egyességre lépett. — Ugyanazon V. Miklós 1447-ben Hunyady Jánosnak hercegi címet s egy aranylánczról lógó mellkeresztet küldött.

Az alatt Konstantinápolyt is hatalmukba keríték a törökök, s a szörnyű fergeteg mindig közelebb húzódott délkeletről Magyarországra felé. Európa fejedelmei egészen magukra hagyták a pártütésekkel és belvillongásokkal magát emésztő magyar nemzetet. Csak egy férfi volt, ki nemzetünket soha el nem hagyta, sőt a jó tanácsokon kívül pénzzel, felszerelt harczosokkal, hadi szerekkel s kifogyhatlan bőkezűséggel egyre segíté. És ki volt e férfi? A római pápa. Böven bizonyítja s hangosan hirdeti ezt a történet.

III. *Calixt* pápa (1455—1458) a 87 éves aggastyán mindjárt pápasága elején törekedett, hogy legalább Magyarországot, a kereszténység és polgári műveltség védbástyáját, a török hadtól megtóltalmazza. Ez értelemben az atyai szeretet hangján irt a magyaroknak, kitartásra buzdítván őket. Mire derék őseink az örömnnyilatkozat hangján válaszoltak a pápának, kérvén őt, hogy siettesse az ígért segélyt. És csakugyan, midőn 1453-ban Hunyady János nagyobb-szerű hadjáratra készült, a pápa tetemes költségen az aquilejai patriarcha vezénylete alatt egy hajóhadat szerelt fel, Frigyeset a magyarokkal közreműködésre birta s Magyarországra a lánglelkű *Kapistrán Jánost*, a hivek lelki üdveért szent buzgalommal fáradozó sz. Ferencz aláztos szerzetének istenfélő, tudós és bajnok tagját, küldé, hogy itt és a szomszéd országokban a törökök ellen keresztes hadat hirdessen. E tekintetbeni fáradozása szép siker követte, s az ő tanácsainak, valamint az általa egybegyűjtött s vezérelt keresztes hadnak lehetete leginkább köszönni Nándorfehérvár felszabadítását s a töröknek gyalázatteljes visszavonulását 1456-ban. A pápa erre Romában fényes „*Te Deum*“-ot tartott, s eme roppant győzelem örök emlékére Urunk színe változása ünnepét az egész egyházban megtartani rendelte.

De ezen vereség még nem törte meg a török hadat, sőt a félhold még jobban fenyegette hazánkat. Azért II. Pius (1458—1464) több ezer lovas és gyalog fegyverest küldött, ezeket saját pénztárából tartotta, a velenczésekkel is tétetett készületeket a tengeren a törökök megtámadására; és látván, mikép közeledik mindinkább a törökvész hazánk felé, ő maga is mint keresztes, bánatában meghalt, halálágyán megesküdtetvén a kardinálokat, hogy a török ellen elkezdett hadi készületeket folytassák, s az e célra a pápai kincstárban kész 45,000 aranyat Mátyás magyar királynak elküldjék. „És csakugyan, írja Bonfin, a kardinálok 45,000 aranyat adtak Kristóf vezérnek, melyeket a pápai kincstárban találtak, hogy azokat a törökekkel vitézül harczoló Mátyásnak kézbesítse. Mit a vezér készséggel teljesített is.“ — Ugyanazon történetiró bizonyítása szerint a pápa és kardinálok akarata folytán több éven át küldetett évenként hazánkba 50,000 arany.

II. Pál (1464—1471) Mátyás királynak a Mahomed elleni hadjáratra 100,000 aranyat adott, és midőn egy ily hadjáratából ezen királyunk visszatért, ugyanazon pápa Roborella nevű követe által Mátyásnak Egerben 50,000 aranyat kézbesített. Hogy ezen királyunknak harczvágyát a félhold ellen magasabban lobogó lángra gyujtsa, az apostolok sirján egy kardot és sisakot szentelt meg, melyeket 18,000 arany szép kíséretében küldött el neki. Hat év mulva ismét 93,000 aranyat kapott Mátyás a pápától, mely pénzen a többi közt Regensburgban 24 hajót vásárolt. Mátyás megvervén Mahomedet, minthogy érzé, Isten után ki segedelmének köszönheté leginkább győzedelmét, erről hálás örömmel tudósítá a pápát.

IV. Sixtus (1471—1484) dicsőítő szavak kedves kíséretében 20,000 arany-forintot küldött Mátyásnak: „Nagy vala Mátyás király alatt, írja egy jeles hitszónokunk, hazánk dicsősége: és ime a pápák hatalmas tényezők voltak annak emelésében, midőn a török ellen nagy pénzerővel segítvén a királyt, módot nyujtottak neki, hogy a haza belső felvirágoztatására is több költséget fordíthatott.“ (Magyar egyházi szónok: II. évfoly., V. füz.)

Minél jobban közelgett a vész, annál nagyobb erőfeszítéssel gondoskodtak a pápák hazánk sorsáról. VI. Sándor (1492—1503) Ulászlónak 1500-ban megígérte, hogy a törökök ellen viselendő há-

boranak egész tartama alatt évenként 40,000 arannyal fogja őt segíteni, s ezt meg is tette.

Midőn 1514-ben Bakács Tamás esztergomi érsek személyesen előadta Romában az ország fenyegetett állapotját, X. Leo (1513—1521) nemcsak ismét keresztes had hirdetésére hatalmazta fel az érseket, hanem egyszersmind egy tekintélyes hadsereg kiállítására 50,000, a határerőségek védelmi állapotba helyezéseire pedig 20,000 aranyat ajánlott fel. A következő évben pedig Beriszló Péter horvátországi bánnak s veszprémi püspöknek nagymennyiségű élelmiszereket, 1000 font lőport, 10,000 font ként s 5000 font salétromot küldött, Ulászlónak egyuttal megint 20,000 aranyat utalványozván. Ugyanannyit küldött ő még azon évben Báthory Istvánnak a temesi bánóság védelmi állapota költségeire azon ígérettel, hogy Horvát- és Dalmátország részére rövid idő alatt 7000 aranyat fog küldeni.

Midőn II. Lajos a magyar trónra lépett, X. Leo pápa azt írta neki, hogy ő kész Magyarország megmentéseért mindent feláldozni. Mily nagy vala a magyar király s nemzet bizodalma a pápában, mutatja az, hogy a király, főpapok, országnagyok gyakori kérésekkel sürgeték a segílyt. „Elveszünk, elveszünk, szent atya! írja szerencsétlen királyunk, ha csak Isten és szentséged által nem segíttetünk!” A pápa esengve kéré a keresztény fejedelmeket, hogy ne hagyják saját romlásukra elveszni hazánkat, mely a közellenséget már egy századnál tovább határaiktól távortartja. „Irunk minden keresztény fejedelemnek, mondja a pápa; ha szavunkra nem hallgatnak, úgy bizonyossággal állitjuk, hogy egy év mulva megszűnt Magyarország a kereszténység erős, legerősebb bástyája lenni.” A segítség minden részről megígértetett ugyan, de azt csak maga a pápa adta meg.

VII. Kelemen (1523—1534) a magyar királynak a törökök elleni had folytatására 1526-ban 50,000 aranyat küldött s azonfölül megengedte, hogy a templomok kincsei, szent edényei is e célra fordittassanak. — Ugyanazon évben követe által Tomori Pálnak 40,000 aranyat kézbesített, hogy szárazföldi s hajóhad csapatainak a hátralevő zsoldot kifizethesse és őket együtt tarthassa. — P r a y G y ö r g y állitása szerint a pápától II. Lajosnak több ízben küldött segílypénzek 400,000 forintot tesznek. — De hadcsapatokkal is segíték hazánkat a romai pápák. Így, midőn a 200,000 török a

Szaván 1526-ban átkelt, Tomorinak serege alig állott egykét ezer lovas- s néhány száz gyalogból, kik közt a pápa által küldött 1000 lovas s 500 gyalog is volt; és midőn II. Lajos, Pétervárad már a török által ostromoltatván, az egyháznagyok és mágnások kíséretében a fővárosból kivonult, 4000 fegyverese közt 2500 pápai segélyharczos volt, kikhez cyprusi Hannibál és Baylathy János a pápa költségén toborzott, válogatott, erős és jól felszerelt harczosokat hoztak, számszerint 4000-et; Grojenszky Lénárd, híres táboralakító pedig, kit a pápai nuntius fogadott zsoldba, 1500 lengyellel jelent meg. A kereszténység atyjának vitézei a hős magyarokkal együtt hazánkért a mohácsi gyászemlékű vidéken vértettek el.

A gyászos mohácsi vérfürdő utat nyitott a töröknek szerencsétlen hazánkba. A romai pápák ismét mindent elkövettek s gazdag segélyt nyújtottak, hogy az országot a török járma alól kiszabadítsák.

Batthyányi Ferencz Illyrhon kormányzója esengve kért segítséget az egyház fejétől az illyr határok védelmezésére. Ámbár VII. Kelemen maga is szorongattatott ellenségei által, mégis azon ígéretet tette, hogy mihelyt körülményei engedik, ama határok védelmére közreműködni fog. Ígéretét csakhamar beváltotta, 4000 legválogatottabb harczedzett vitézt küldvén. E segély mily előnyére volt akkor hazánknak s Illyrhonnak, hálásan emlegeti honi történelmünk. — Ugyanazon VII. Kelemen pápa, ki II. Lajosnak már annyi segélyt nyújtott, I. Ferdinándnak 100,000 darab aranyat adott 1532-ben, mely összegezen 8000 harczost állított ki a török elleni hadjáratra Bakács Pál és Török Bálint vezérek alatt.

III. Pál (1534—1549) I. Ferdinánd királynak táborába 1542-ben 3000 olaszt küldött Vitelli Sándor vezérlete alatt. A következett évben a pápa által fölszerelt 4000 olasz harczos állott készen Pozsonynál a haza védelmére, kiknek napi díját Medici Angyal pápai kincstárnok fizeté.

IV. Pius (1559—1565) a szorongatott Miksa királynak 1565-ben 50,000 arany segélypénzt adott egy lelkesítő irat kíséretében.

Midőn 1566-ban Solimán Magyarországba rontani készült, Miksa fölszólítá Európa fejedelmeit a támogatásra; de alig kapott tőlök választ, és csakis V. Pius (1566—1572) segítette őt 50,000 arany-forinttal és 2200 harczossal, kik Óvárnál táboroztak Castaldo

Alfonz és Cavriáni vezérlete alatt, midőn hazánk Leonidása, Zrinyi Miklós, Szigetvárnál Solimánnal küzdött.

XIII. *Gergely* (1572—1585) a magyar egyház s haza jóllétét szíven viselvén, 1577-ben egy magyar társodát alapított, melyet 1580-ki ápr. 13-án kelt bullájában a német Collegiummal egyesített s külön szabályzattal látott el. Ezen német magyar társodából (Collegium Germanico-Hungaricum), mint a leghiresb papnöveldek egyikéből, a magyar egyház számos főpapja s lángbuzgalmu elképáztora került ki. — Ugyanazon pápa Kolozsvárott is alapított papnöveldet, és meghagyta, hogy a tekintélyes olmuézi papnöveldeben is legyen mindig bizonyos számu hittudományt hallgató magyar papnöveldek.

VIII. *Kelemen* (1592—1605) hazánkba 1595-ben 10,000 részint lovas, részint gyalog harczost küldött Aldobrandini hős rokonának vezérlete alatt, s Pálffy főleg ezek segélyével szabadítá fel Esztergom- és Visegrádot az ozmánok uralma alól. Azonfölül a pápa havonkint még 30,000 tallérnyi segélypénzt adott a háboru költségeire. Ezen nagyszerű segélyért az ország rendei a pozsonyi hongyülésből köszönetet mondtak a pápának, irván a többi közt: „Kötelességünknek ismerjük, hogy méltó és öröklő hálát mondjunk szentségednek azon kiváló jótéteményekért, melyeket irántunk és végveszélyben forgott hazánk iránt tanusított . . . Igen jókor érkeztek meg szentséged hadcsapatai Magyarországra, melyekkel, ezek a király seregéhez csatlakozván, Esztergom és Visegrád visszafoglaltatt. Bárcsak azon szerencsés időszak állana be, hogy mi is szentségednek és az apostoli széknék ezen érdemekhez méltó hálánkat leróni képesek lehessünk.“ — Midőn 1597-ben a török uj hadjáratra készült VIII. Kelemen pápa megígérte, hogy 40,000 főnyi lengyel segélycsapatra szükséges költségek egyharmadát fődözni fogja. — Kanizsánál a török ellen 1601-ben ismét pápai csapatok is harczoltak Delphini Flamin vezérlete alatt.

Midőn 1632-ben a német s csehországi protestáns rendek Gusztáv Adolfot hívták be II. Ferdinánd ellen, s ez az ellenállásra magát elég erősnek nem érzé, Pázmány Pétert küldé Romába azon megbizással, hogy VIII. Orbán pápát (1623—1644) rábirja, miszerint ez a keresztény fejedelmeket közbenjárásával békére indítsa és a királyt a háboru folytatásában az egyházi tized átengedésével se-

gitse. Az említett egyházfő nemcsak a papi tizedek hatodrésztét engedte át a királynak, hanem azonkívül még a háboru költségeire évenként 24,000 aranyat is megajánlott. (Péterfy: Conc. Hung. P. II. p. 224).

VII. *Sándor* pápa (1653—1667) mindent elkövetett, hogy Magyarország a török járma alól kiszabaduljon; 1664-ben jól felszerelt sereget küldött ellene hazánkba, és 100,000 aranyat a hadi költségek fedezésére.

A nemesszívü IX. *Kelemen* (1667—1669) bár XIV. *Lajos* az osztrák udvarral feszült viszonyban volt, mégis rávette őt, hogy az hazánkban a törökök ellen 6000 válogatott főből állott jeles csapatot küldött. — Ugyanazon pápa 1667-ben a csiksomlyói tanoda fölségelésére évenként 30 scudit ajánlott, mely összeget a nevezett tanintézet a mondott évtől 1832-ig huzván, összesen 4680 scudit nyert az apostoli szék kegyéből. (Tanodai Lapok, 1863. I. Félév. 11. szám, 125. lap.)

XI. *Incze* pápának igen nagy része volt a diadalmas háborukban, melyeket I. *Leopold* a törökök ellen viselt, s ezeknek hazánk-bóli kiüzetésében. Ugyanis 1683-ban a kimerült kincstárt tekintélyes összeggel segítette, valamint 1685-ben is 300,000 aranyt adott e célra. Átalában ezen egyházfő (1676—1689) a királyi fegyverek szerencsés sikerét 2,000,000 arannyal segítette elő. Nem lehet itt említetlenül hagyni a nagy Szelepcsényi esztergomi érsek áldozatát, ki a pápa példáját követendő, életében 500,000 forintot, végrendeletileg pedig 700,000-et tett le a haza oltárára. (Feszler: Gesch. der Ung. IX. 342.)

XII. *Incze* (1691—1700) a törököktől visszafoglalt városok helyreállítására szintén igen szép pénzsegélyt küldött hazánkknak.

XI. *Kelemen* (1700—1721) a törököktől visszafoglalt városokat ép úgy, mint előde, pénzsegélyben részesíté, és 1716-ban savoyai Jenő herczegnek, a nagyszerü hadvezérnek, nagy ünnepélyességgel megszentelt diszkardot és sisakot küldött buzdításul, egyszersmind megengedte, hogy a magyar papság tizede három éven át a hadsereg ellátására fordittassék.

XIV. *Benedek* (1740—1758) hazánkban a katholika hit terjesztése- s védelmére a főnemesekből alakult társaságot (Societas nobilium) jóváhagyta és több kedvezményben részesítette.

XIII. *Kelemen* (1758–1769) Maria-Teréznek, hazánk közszeretető uralkodójának mindjárt trónra-lépte után megerősítette az „Apostoli király“ czímet.

VI. *Pius* (1775–1799) 1782-ki ápril 19-én a Bécsben tartott consistoriumban Battyányi József esztergomi primásnak fejére sajátkezüleg tette fel a kardinál-kalapot, ez által kedves hazánkat s a derek Batthyányi nemzetséget igen kitüntetvén.

Ha hoszszasak akarnánk lenni, így folytathatnók e jótékonyági adatokat egész korunkig, midőn a birtokának nagy részétől megfosztott, jobb kor- és sorsra méltó IX. *Pius* (1846—) a magyarországi vizkárosultak részére 1862-ben nevezetes összeget küldött.

Mily kitünő szeretettel viseltetik ezen fölséges tulajdonokkal ékeskedő egyházfő is kedves hazánk iránt, mutatják ezen következő szavai, melyeket válaszkép az elfogadáskor Magyarország hercegprimásához, s a vele együtt hódoló magyar papokhoz körülbelül így intézett: „Mindenkor kedves volt előttem Mária országára gondolni s annak fiait magam előtt láthatni. Kétszeresen kedves előttem most, midőn a kereszténység 18 százados nagy ünnepén azon szép ország fiait, s azok élén Magyarország új primását atyailag üdvözölhetem. Én imádkozom a magyarok hazajaért, és áldásomat küldöm arra. Mondjátok meg odahaza ezeket, és vigyétek magatokkal apostoli áldásomat. Áldja meg az Isten Magyarország királyát és népeit, áldja meg a magyar nemzetet, hercegprimását, összes papságát és hiveit. Élvezzen hazátok tartós békéte a viszontagságok után, melyek azt érték. Isten áldjon meg mindnyájatokat.“ (V. ö. *R e l i g i ó*, 1867. II. Félév, 4. sz. 32. l. a „*P e s t i H i r n ö k*“ után.)

Ime, mily hosszú sorát tünteti elő ezen rövid vázlat is azon jótétemények- s kedvezményeknek, melyeket a romai pápák hazánk iránt annyi századokon át a legválságosabb időkben tanusítottak. Ezen történelmi adatok nagyon meggyőznek minket arról is, mily barátságos hajlammal és mily nagy kitüntetéssel viseltettek koronás főink iránt az anyaszentegyház legfőbb pásztorai, s mennyit fáradoztak a magyar egyház jóléte, virágzása, disze s tekintélye érdekeiben. Honnét van tehát, hogy mégis oly sokan az egyház feje iránti köteles és hálás tiszteletről megfélelkezvén, rágalmakat hintenek (a

méltán kiérdemlett elismerés és magasztalás helyett) szó- és írásban a gondolkodni nem tudók elámitására? Honnét van, hogy az apostoli széknék hazánk iránti fényes érdemeit, annyi áldozatait nem méltányolva, a jótéteményekért oly sokan, még azok közül is, kik az ősi akolból valók, a hálátlanság sulyos köveivel fizetnek? Honnét van, hogy a romai pápa iránt még a szorongatások nehéz napjaiban is egy nemes szívet illető gyöngéd részvét helyett a legkitörőbb és legzajosabb kárörömet mutatnak hazánkban is oly sokan? Oh honnét van, hogy az egyház mostani jobb sors- és korra érdemes feje iránt, egy jó keresztényhez illő sajnálat helyett, annyi rosz akarat és ártani vágyás nyilatkozik? Ah! sokan gonoszságuk teljes erejével porba suttani szeretnék azon apostoli széknék tekintélyét, mely, midőn hazánk annyi vihar, oly sok vész által lesujtva, fájdalmi roppant sulya alatt nyögött, szenvedései enyhítésére még a romai templomok szent edényeit is áruba bocsátotta! Egyik oka ennek a vallástalanságot árasztó istentelen irodalom, mely a szívet megmételjezi, a hitet s legszentebb erényeket kigunyolja, az egyház tekintélyét porba rántja, a századok nagy s lelkes férfiai erénygyöngyei helyett csak a rút hálátlanság sulyos köveit tünteti föl s profanálván mindent, az emberiséget egész a brutalismusig lealacsonyítani törekszik! A másik, innét kifolyó ok pedig az, hogy igen sokan megvetik az igazságot felderítő, a hatalmas érvekkel, a történelem igaz világával jó utra vezető műveket s hogy a világ nézete s felfogása szerinti felvilágosodottakhoz tartozanak, inkább tudatlanok akarnak maradni, s mint ilyenek aztán édes örömlüket abban lelik, ha a rágalmak, gyalázás és rút hálátlanság büzös mocsárában fetrenghetnek!

Láttuk a tetteket, hol ezek szólnak, ott nincs szükség szép, vi-rágos és hangzatos szavakra. Szentegyházunknak, melynek Isten kegyelméből gyermekei vagyunk, fejei, a romai pápák annyi száza-don át a magyar nemzetnek legszeretetteljesb s legönzéstelenebb jó-tevői voltak. Miért nekünk szintén kötelességünk, ha azon számos jótéteményeket nem viszonzhatjuk is, legalább minden előforduló al-ka-lommal a hálás elismerés adóját leróni s nemcsak nem tapsolni lel-ke-tlen és szívtelen elleneivel szentatyánk szomoru helyzete fölött, ha-nem, mint egy jeles írónk szépen int minket, mélyen érezni inkább azon bántalmak, keserítések s undok rágalmak élet, melyekben ő el-lenei részéről oly nagy mérvben részesíttetik, s mindennapi imáinkban

kérni a Mindenhatót, hogy egyházának látható fejét szorongatott helyzetéből mielőbb kiragadván, oly nagy mérvben derítse föl rá a vigasztalás napfényét, mint a milyenben borong most fölötte a szomoritás sötét éje. Nemzetünk még ellenségei iránt is nagylelkű és szeretetteljes tud és szokott lenni: lehetne-e más nagy jótevői, a romai pápák iránt? — — Jaj azon népnek, mondja egy kitünő tudós, mely még annyi fényes tettek s áldozatok iránt sem tud hálára gerjedni! Ne feledjük a szenvedésben is nagy IX. Piusnak ezen szavait: „A jótémények hálára méltók, habár pápától erednek is azok.“

Örökre áldásban maradjon hát a romai pápák emléke hazánkban! s

Credamus, nihil esse grato animo honestius.

(Senecae epist. 13.)

Absit:

Quidam quo plus debent, magis oderant:

(Senecae epist. 48.)

Kutatók: Szentiványi: Dissert. Paral. Rer. memorab. Hung. Tyrnaviae 1702. — Szent-István-Társulat Naptára 1864-re, 24—31. lap. — A romai pápák Magyarországnak mindenkor, szükség- s veszélyben, szóval s tettel hű segítői voltak. Történeti adatokban összeállítva a haza egy barátja által. — Szalay, Horváth: Magyarország története. — Karcson Antal Arzen: A romai pápák története sz. Pétertől korunkig, VII. kötet, sajtó alá egészen kész kéziratbani munka, melyre az aláírási ívek a jövő tél elején fognak szétküldetni.

DE BALLYAI GEZA.

T a r t a l o m.

I. A pápaság érdemei a társadalmi világrend körül	1
II. A romai pápák tudományossága és irodalmi érdemeik rövid vázlata	25
III. A romai pápák jótékony befolyása hazánkra	35

Tartalom.

- I. A pápa és a római egyház történelmi vázlatja 1
- II. A római pápa teológiai és jogi hatalma 2
- III. A római pápa jelenlegi helyzete 3

SPITZER MIKSA

disznómagyiban Várossal a földművelésügyi miniszternek

kapitány

A kolostorok a történelemben.

Dr. Heinrich J. B. német eredetű műve fordításban és bővítve magyar-
ra a Károlyi Antal Ártan. Csak néhány példány kapta még. Ár.
50 kr. Vár. 1868.

A kolostorok és ellenük a jelenkorban.

Dr. Heinrich német magyarázó nyelven. Ford. 1867. Ár. 30 kr.

Központ legényegyletnek erkölcsi és társadalmi

jelentősége.

Dr. Vosen német magyarázó nyelven. Ford. 1867. Ár. 30 kr.

A szerkesztő Várossal a földművelésügyi miniszternek
kapitány

A szerkesztő rendek egyetemes történelme.

Szerkesztette Károlyi Antal Ártan.
Fest. 1867. I. kötet 1 forint 15 krajczár – II. kötet 1 forint 25 krajczár

SPITZER MIKSA

bizományában Váczon s általa minden könyvtárúsnál
kaphatók:

A kolostorok a történelemben.

Dr. Heinrich J. B. német eredetie után szabadon és bővitve magya-
ritá Karcsu Antal Arzén. Csak néhány példány kapható még. Ára
50 kr. Vác, 1866.

A kolostorok és elleneik a jelenkorban.

Dr. Heinrich után magyaritá ugyanaz. Pest, 1867. Ára 30 kr.

Kolping legényegyletének erkölcsi és társadalmi jelentősége.

Dr. Vosen után magyaritá ugyanaz. Pest, 1867. Ára 30 kr.

A szerzőnél Váczon s Pesten a sz. istván-társulati ügynökségben
kapható:

A szerzetes rendek egyetemes történelme.

Szerkesztette Karcsu Antal Arzén.

Pest, 1867. I. köt. 1 frt. 15 kr. — II. köt. 1 frt. 23 kr.

